

मेरो नेपाली

कक्षा ३

प्रकाशक
नेपाल सरकार
शिक्षा मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

प्रकाशक : नेपाल सरकार
शिक्षा मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

ISBN: 978-999-33-717-9-3

© प्रकाशकमा

पहिलो संस्करण : वि.सं. २०५१

परिमार्जित संस्करण : वि.सं. २०७४

मूल्य रु : ५६/-

पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको लिखित स्वीकृतिबिना व्यापारिक प्रयोजनका लागि यसको पूरै वा आंशिक भाग हुबहु प्रकाशन गर्न, परिवर्तन गरेर प्रकाशन गर्न, कुनै विद्युतीय साधन वा अन्य प्रविधिबाट अभिलेखबद्ध गर्न र प्रतिलिपि निकाल्न पाइने छैन ।

हाम्रो भनाइ

शिक्षालाई उच्चेश्यमूलक, व्यावहारिक, समसामयिक र रोजगारमूलक बनाउन विभिन्न समयमा पाठ्यक्रम, पाठ्य पुस्तक विकास तथा परिमार्जन गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइदै आएको छ । विद्यार्थीमा राष्ट्र, राष्ट्रिय एकता र लोकतान्त्रिक संस्कारको भावना पैदा गराई नैतिकता, अनुशासन र स्वावलम्बन, सिर्जनशीलता जस्ता सामाजिक एवम् चारित्रिक गुण तथा आधारभूत भाषिक तथा गणितीय सिपका साथै विज्ञान, पेसा व्यवसाय, सूचना तथा सञ्चार प्रविधि, वातावरण र स्वास्थ्य सम्बन्धी आधारभूत ज्ञान र जीवनोपयोगी सिपको विकास गराउनु जरुरी छ । उनीहरूमा कला र सौन्दर्य, मानवीय मूल्य मान्यता, आदर्श र वैशिष्ट्यहरूको संरक्षण तथा संवर्धनप्रतिको भाव जगाउन आवश्यक छ । समावेशी समाजको निर्माणमा सहयोग पुऱ्याउन उनीहरूमा विभिन्न जातजाति, लिङ्ग, अपाङ्गता, भाषा, धर्म, संस्कृति र क्षेत्रप्रति समभाव जगाउनु र मानव अधिकार तथा सामाजिक मूल्य मान्यताप्रति सचेत भई जिम्मेवारीपूर्ण आचरणको विकास गराउनु पनि आजको आवश्यकता बनेको छ । प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०६२ लाई मूल आधार मानी शिक्षा सम्बन्धी विभिन्न आयोगका सुझाव, शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावकलगायत शिक्षासँग सम्बद्ध विभिन्न व्यक्ति सम्मिलित गोष्ठी र अन्तर्क्रियाका निष्कर्ष र विभिन्न विद्यालयमा परीक्षण गरी प्राप्त पृष्ठपोषणसमेतलाई समेटी यो पाठ्यपुस्तक तयार पारिएको हो ।

विद्यार्थीले विकास गरेका सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ सिपलाई स्थायित्व दिन सकेमा भाषा सिकाइ प्रभावकारी हुन्छ । यसै पक्षलाई दृष्टिगत गरी यसमा भाषिक सिप विकासका लागि पर्याप्त अभ्यास राखिएका छन् । यसमा मौजुदा पाठ्यपुस्तक अध्ययन अध्यापनका क्रममा विद्यार्थी र शिक्षकलाई परेका कठिनाई समाधान गर्ने सामग्रीसमेत समावेश गरी शिक्षकलाई आवश्यक शिक्षण निर्देशन दिइएको छ । वि.सं. २०५१ मा दिवाकर ढुङ्गेल र उषा दीक्षितले लेख्नुभएको पाठ्यपुस्तकलाई हरिबोल खनाल, प्रा. डा. केदारप्रसाद शर्मा, द्रोण दाहाल, जयप्रसाद लम्साल, शिवप्रसाद उप्रेती, गणेशप्रसाद भट्टराई, विष्णुप्रसाद अधिकारी र शिवराज उपाध्यायद्वारा लेखन, परिमार्जन तथा सम्पादन गराई यस रूपमा तयार गरिएको हो । यसको भाषा सम्पादन शम्भु दाहाल गर्नुभएको हो । यस पुस्तकलाई चार रङ्गमा विकास गर्न र यसको रूप विन्यास एवम् कला सम्पादन कार्य श्रीहरि श्रेष्ठले गर्नुभएको हो । उहाँहरूलगायत यस पाठ्यपुस्तकको विकास तथा परिमार्जन कार्यमा संलग्न विषय समितिका पदाधिकारी एवम् अन्य सबैप्रति पाठ्यक्रम विकास केन्द्र धन्यवाद प्रकट गर्दछ ।

पाठ्यपुस्तकलाई शिक्षण सिकाइको महत्त्वपूर्ण साधनका रूपमा लिइन्छ । यसबाट विद्यार्थीले पाठ्यक्रमद्वारा लक्षित सक्षमता हासिल गर्न मदत पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । यस पाठ्यपुस्तकलाई सकेसम्म क्रियाकलापमुखी र रुचिकर बनाउने प्रयत्न गरिएको छ । पाठ्यपुस्तकलाई अबै परिष्कृत पार्नका लागि शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक, बुद्धिजीवी एवम् सम्पूर्ण पाठकहरूको समेत महत्त्वपूर्ण भूमिका रहने हुँदा सम्बद्ध सबैको रचनात्मक सुझावका लागि पाठ्यक्रम विकास केन्द्र हार्दिक अनुरोध गर्दछ ।

वि. सं. २०७३

नेपाल सरकार
शिक्षा मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

विषय सूची

पाठ	शीर्षक	पृष्ठ सङ्ख्या
१	असल विचार (कविता)	१
२	ढुङ्गाको खिचडी (कथा)	५
३	म को हुँ ? (प्रबन्ध)	१४
४	किताब (कविता)	२०
५	अनौठो परीक्षा (कथा)	२४
६	हाट बजार (संवाद)	३०
७	खेतीवाल (कविता)	३६
८	नयाँ वर्षको उपहार (कथा)	४१
९	खेर नफालौं (प्रबन्ध)	५०
१०	नेपाली (कविता)	५५
११	महाकवि देवकोटा (जीवनी)	५९
१२	अचम्मको कुरा (संवाद)	६३
१३	घामछाया (कविता)	७०
१४	बाँदर र गोही (कथा)	७४
१५	सगरमाथा (प्रबन्ध)	८१
१६	सानु छ है सानु (कविता)	८७
१७	वीरमानका दिन फर्किए (प्रबन्ध)	९०
१८	छट्टु बटुवा (कथा)	९६

लिई सत्य सुविचार
बन्नुपर्छ इमानदार
हरेक काम गर्नुअघि
गर्ने गर सोच विचार

पछि असल हुनलाई
राम्रो बानी लिनलाई
गलत पाइला नचाल
राम्रा बानी नफाल

ज्ञान गुण सिकेर
असल खराब छुट्याऊ
राम्रा कुरा बढाऊ
खराब बानी हटाऊ

फूल जस्तै फुलेर
बास्ना छर ज्ञानको
सधैं अघि बढेर
मान राख नामको

शिक्षण निर्देशन :

कविता लयबद्ध रूपमा गाएर सुनाउनुहोस् । त्यसपछि विद्यार्थीलाई सामूहिक रूपमा गाउन लगाउनुहोस् र अन्त्यमा एकल रूपमा गाउन लगाउनुहोस् । यसबाट मूलतः लयबोध गराउनुहोस् । कविता वाचनसँगसँगै छोटो छोटो प्रश्न सोधेर छलफलसमेत गराउनुहोस् ।

१. शिक्षकले भनेको सुन र तिमी पनि भन :

सुविचार

इमानदार

पाइला

गुण

बास्ना

२. माथिको कविता लय हालेर गाऊ र साथीलाई सुनाऊ ।

३. शब्द र अर्थको जोडा मिलाऊ :

शब्द

अर्थ

सत्य

आदत

सुविचार

सुवास

बानी

साँचो

पाइला

असल विचार

बास्ना

पैताला

४. पढ र लेख :

सुविचार

हुनलाई

नचाल

इमानदार

लिनलाई

नफाल

बढाऊ

फुलेर

ज्ञानको

हटाऊ

बढेर

नामको

५. तलका प्रश्नको उत्तर देऊ :

(क) इमानदार बन्न कस्तो विचार लिनुपर्छ ?

(ख) हरेक काम गर्नुअघि के गर्नुपर्छ ?

(ग) असल खराब छुट्याउन के सिक्नुपर्छ ?

(घ) कुन बानी हटाउनुपर्छ ?

(ङ) हामी फूल जस्तै किन हुनुपर्छ ?

६. तलका शब्दको उल्टो अर्थ दिने शब्द लेख :

हटाऊ	दिन	अज्ञान	खराब	पछि
असल		खराब		
ज्ञान				
अघि				
बढाऊ				
लिन				

७. खाली ठाउँमा छुटेका शब्द भरी सार :

फूल.....
.....ज्ञानको
सधैं
.....नामको

८. उदाहरण हेरी समूहमा नमिल्ने शब्दमा घेरा लगाऊ :

उदाहरण

सत्य, साँचो, सही, गलत

(क) असल, राम्रो, उचित, पाइला

(ख) बानी, व्यवहार, आदत, बास्ना

(ग) राम्रो, सुन्दर, आकर्षक, फुल

(घ) बास्ना, सुगन्ध, सुवास, ज्ञान

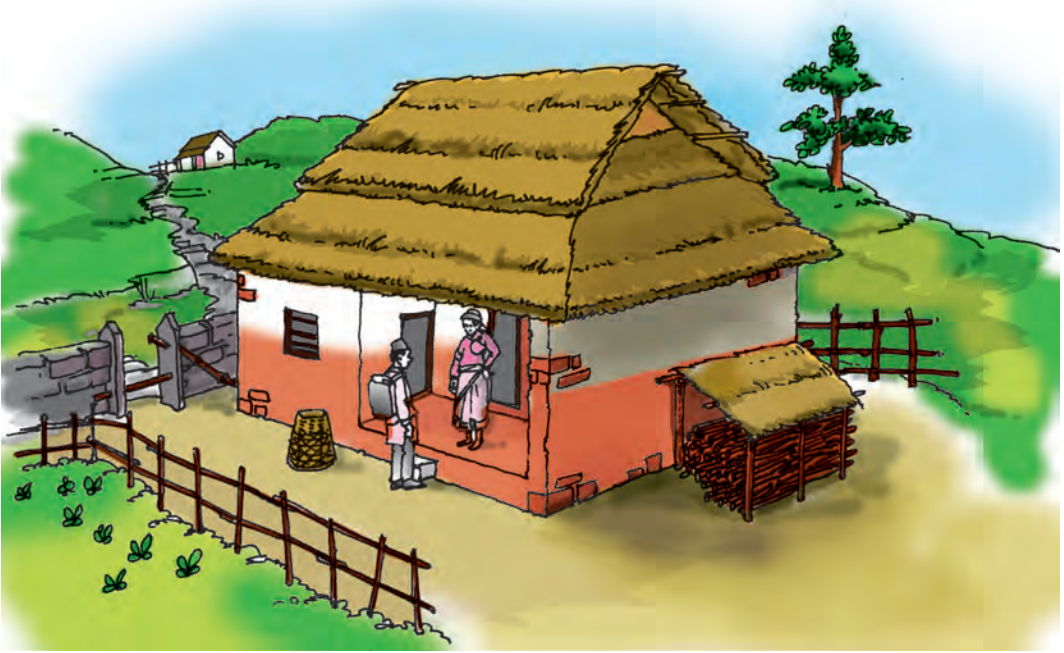
९. उत्तर भन :

(क) तिमी असल हुन के के गछौ ?

(ख) तिम्रो मन पर्ने साथीको पाँच ओटा असल बानी भन ।

१०. शिक्षकको सहयोग लिएर तिम्रा असल विचारहरूका

बारेमा लेख र साथीहरूलाई सुनाऊ ।

साँझको बेला थियो । एक जना बटुवा एउटी बुढीको घरमा बास माग्न आइपुग्यो । उसले बुढीसँग नम्र स्वरमा भन्यो, “आमा ! बास पाइन्छ कि ?”

बुढी जाती थिइन । ऊ कसैलाई केही पनि दिन्नथी । उसले बटुवालालाई बास नदिने विचार गरी र भनी, “कहाँ बास पाउनु ! यहाँ आफूलाई त बस्ने ठाउँ छैन । जाऊ, अरूकै घरमा बास माग ।”

त्यहाँ वरपर कुनै घर थिएनन् । अन्तै गएर बास माग्ने समय पनि थिएन । बटुवाले यही कुरो बुढीलाई भन्यो, “आमा !

वरपर कुनै घर छैनन् । रात परिसक्यो । मलाई पिँढीमै बस्न दिए पनि हुन्छ ।”

बटुवाले बास नबसी नछोड्ने भयो भन्ने ठानी । बुढीले भनी, “हेर नानी, भैगो वास त बस तर खानेकुरा चाहिँ केही पनि पाउँदैनौ नि ।”

बटुवाले पिँढीमा बस्दै भन्यो, “खानेकुराको केही चिन्ता लिनुपर्दैन आमा ! आज म ढुङ्गो पकाएर खान्छु ।”

“के रे !” बुढी छक्क परी । ढुङ्गो पकाएर खाने मान्छे त उसले देखेकी त के, सुनेकी पनि थिइन ।

“ढुङ्गो पकाएर खान्छु रे !” बुढीले अचम्म मान्दै भनी ।

बटुवाले भोलाबाट एउटा ढुङ्गो भिक्दै उत्तर दियो, “हो आमा, मसँग एउटा ढुङ्गो छ । म त्यही ढुङ्गो पकाएर खान्छु । यो ढुङ्गो अति नै मिठो हुन्छ । बरु एउटा भाँडो पाए हुन्थ्यो ।”

यसले कसरी पकाउँदो रहेछ हेर्नुपन्यो भनेर बुढीले एउटा भाँडो दिई । उसले पानी पनि दिई । उसले भनी, “ल पकाऊ । अलिकति मलाई पनि देऊ है !”

बटुवाले चम्का लगाएर आगो बाल्यो । उसले भाँडामा पानी हालेर ढुङ्गो बसाल्यो । पानी उम्लन लागेपछि उसले भन्यो, “अलिकति नुन पाए खुब स्वादिलो हुन्थ्यो !”

बुढीले नुन ल्याएर दिई ।

बटुवाले फेरि भन्यो, “यसमा अलिकति दाल र चामल पनि मिसाउन पाए त यो भन् स्वादिलो हुन्थ्यो । आमासँग दाल चामल छ कि !”

बुढीले भित्र गएर दाल, चामल र बेसार ल्याई । बटुवाले त्यो दाल, चामल र बेसार पानीमा हाल्यो ।

एकछिनपछि खिचडी छड्कन थाल्यो । उसले बुढीलाई देखाउँदै भन्यो, “आहा ! क्या राम्रो खिचडी बन्यो ! यसमा अलिकति घिउ हाल्न पाए कस्तो हुन्थ्यो, हगि आमा !”

बुढीलाई पनि खिचडी खान मन लाग्यो । हतार हतार भित्र गएर उसले एक डाडु घिउ लिएर आई ।

बुढी घिउ लिन गएका बेलामा बटुवाले ढुङ्गो भिकेर फालिदियो ।

बटुवाले खिचडीमा घिउ हालेर राम्ररी पकायो । उसले खिचडी बुढीलाई पनि दियो र आफूले पनि खायो । ढुङ्गाको खिचडी भनेर आफू जिल्लिएको बुढीलाई थाहै भएन ।

शिक्षण निर्देशन :

यो कथा पढाउनुअघि कथासँग सम्बन्धित प्रश्नहरू सोधी कथाप्रति अभिरुचि जगाउनुहोस् । जस्तै :

- तिमी कतै गएर वास बसेका छौ ?
- बास बस्दा तिमिले के खाएका थियौ ?
- तिमिले खिचडी खाएका छौ ? आदि ।

सुरुका एक दुई अनुच्छेद नमुना वाचन गरी विद्यार्थीहरूलाई सुनाउनुहोस् । त्यसपछि सोहीअनुसार विद्यार्थीहरूलाई पनि सस्वर वाचन गराउनुहोस् ।

१. तलका शब्दहरू शुद्धसँग पढ :

नम्र	पिँढी	ढुङ्गो	भाँडो	चम्का
अचम्म	हिस्सिएको	स्वाद	चाखनु	छड्कनु

२. मिल्ने शब्द छानी खाली ठाउँ भर :

(क) घाम अस्ताएपछिको बेलुकीको समयलाई..... भनिन्छ ।

बिहान साँझ दिउँसो

(ख) बाटो हिँड्ने मानिसलाई..... भनिन्छ ।

बटुवा ढँटुवा नटुवा

(ग) राति सुत्ने बस्ने ठाउँलाई..... भनिन्छ ।

गाँस बास कपास

(घ) चामल, दाल आदि एकै ठाउँमा मिसाएर पकाइने खानेकुरालाई..... भनिन्छ ।

खिर भात खिचडी

(ङ) नरम बोली वचन भएकालाई..... भनिन्छ ।

चाम्रो नम्र रुखो

(च) घरको मूल ढोकाबाहिरको बस्ने ठाउँलाई..... भनिन्छ ।

पिँढी सिँडी मभेरी

(छ) पकाउने भाँडा अड्याउन तिनतिर राखिएका ढुङ्गा वा थुम्कालाई..... भनिन्छ ।

चम्का ओदान अँगोनो

(ज) भात, खिचडी आदि पाक्न लाग्दा उम्लनुलाई..... भनिन्छ ।

पड्कनु छड्कनु अड्कनु

(झ) जिल्लिनुलाई..... पनि भनिन्छ ।

हिस्सिनु रिसाउनु खुसाउनु

३. कसले कसलाई भनेको हो, भन :

(क) कहाँ बास पाउनु ! यहाँ आफूलाई त बस्ने ठाउँ छैन ।

(ख) यो ढुङ्गो अति नै मिठो हुन्छ ।

(ग) अलिकति मलाई पनि देऊ है ।

(घ) आहा ! क्या मिठो खानेकुरा बन्यो ।

४. तलका प्रश्नको उत्तर देऊ :

- (क) बुढीले बटुवालाई किन बास दिन गारो मानी ?
- (ख) बटुवालाई किन बुढीकै घरमा बास बस्नुप्यो ?
- (ग) बुढी किन छक्क परी ?
- (घ) खिचडी पकाउन थालेपछि बटुवाले के के माग्यो ?
- (ङ) बटुवाले बुढीको विचार कसरी बदल्यो ?

५. तलका शब्दहरूलाई शुद्ध बनाएर लेख :

बटुवा बुढी स्वाडिलो खिचडी कसरि बाश

६. तलका वाक्यहरू राम्रा अक्षर पारेर सार :

साँझको बेला थियो । एउटा बटुवा एउटी बुढीकहाँ बास माग्न आइपुग्यो । उसले बुढीसँग नम्र स्वरमा भन्यो,
“आमा ! बास पाइन्छ कि ?”

बुढी त्यति जाती थिइन । ऊ कसैलाई केही पनि दिन्नथी । उसले बटुवालाई बास नदिने विचार गरी र भनी, “कहाँ बास पाउनु ! यहाँ आफूलाई त बस्ने ठाउँ छैन । जाऊ, अरूकै घरमा बास माग ।”

७. तलको तालिकाबाट वाक्यहरू बनाऊ :

बटुवाले	भात	पकाएर	खायो ।
बुढीले	खिर	मागेर	खाई ।
	खिचडी		

८. तलका प्रश्नको उत्तर आफैँले सोचेर लेख :

(क) बुढीले बटुवालाई बास नदिएको भए बटुवाले के गर्थ्यो होला ?

(ख) तिमी कतै जाँदा बास माग्नु परेमा के के भन्छौ ?

९. देऊ, पकाऊ, जाऊ, माग, भन शब्दलाई आफ्नै वाक्यमा प्रयोग गर ।

१०. 'ढुङ्गाको खिचडी' जस्तै कुनै कथा कक्षामा सबै साथीलाई सुनाऊ ।

११. यो पाठ पढ र शिक्षकको सहयोगमा तलको तालिका भर :

हामीले गर्नुहुने काम	हामीले गर्नु नहुने काम

तिमीले मलाई राम्रोसँग चिने
का छौ । बिहानदेखि
रातिसम्म तिमीलाई म
चाहिन्छु । हातमुख धुन, खाना
पकाउन र सामान सफा गर्न
मेरो आवश्यकता पर्छ । बोट
बिरुवाका लागि पनि तिमीलाई
मेरै आवश्यकता पर्छ । मेरो

कुनै रूप र रङ
छैन । जुन भाँडामा हाल्यो,
म त्यस्तै
बन्छु । ममा जुन रङ
मिसायो, म त्यस्तै हुन्छु ।
भन त, म को हुँ ?

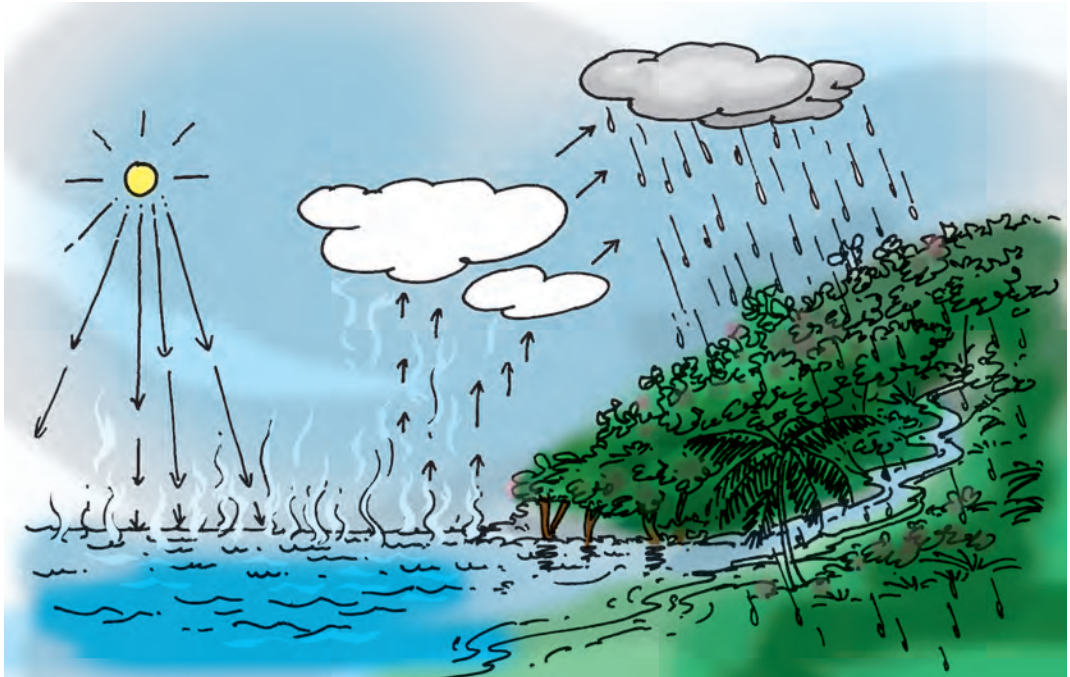
तिमीले चिन्यौ होला, म
पानी हुँ ।

म अवस्थाअनुसार चिसो, तातो, नुनिलो आदि विभिन्न रूपमा परि वर्तन हुन सक्छु । म जमेर बरफ पनि बन्छु । हिमालमा म चिसो हुन्छु । हिमाल, पहाड र तराई हुँदै समुद्रमा पुग्दा मेरो चिसोपन घट्दै जान्छ ।

समुद्रबाट मेरो जन्म हुन्छ । समुद्र भनेको पानी नै पानी भएको ठाउँ हो । तिमीहरूमध्ये त कसैले पनि देखेका छैनौ होला । समुद्रमा म एकदमै नुनिलो हुन्छु । म समुद्रमा पुगेका बेला तिमीले मलाई पिउन हुँदैन ।

तिमीलाई थाहा होला, घाम तातो हुन्छ । घामले गर्दा समुद्रमा म पनि तात्छु । तातेपछि म हलुको हुन्छु र बाफ भएर उड्छु । म बाफ भएर माथिमाथि आकाशतिर पुग्छु ।

बाफ बनेर माथि पुगेपछि म चिसो हुन्छु । अनि एउटै ठिको जस्तो बन्छु । त्यति बेला मलाई सबैले बादल भन्छन् । बादल बनेपछि म कहिल्यै एक्लो हिँड्दिनँ । म आफू जस्तै अरू बादललाई पनि साथ लिन्छु । म आकाशमा चारैतिर घुम्छु । अनि झन्झन् माथि जान्छु । माथिमाथि गएपछि झन्झन् चिसो हुँदै जान्छु । चिसो हुँदै गएपछि म गरौँ हुन्छु । गरौँ भएर आकाशमा डुल्दाडुल्दै म थाकिसकछु । त्यसपछि म चिसो हुन्छु र वर्षाको रूप लिएर पृथ्वीमा बर्सन्छु । त्यति बेला तिमी 'पानी पच्यो' भन्दै छाता ओढ्छौ ।

मैले वर्षाको रूप लिएपछि पृथ्वी सुक्खा हुन पाउँदैन । नदीनाला, इनार, पोखरी सबैमा म भरिन्छु । म तिम्रो धाराबाट पनि आउँछु । नदी बनेर म समुद्रमै मिल्न पुग्छु । म समुद्रमा पनि बर्सन्छु । समुद्रबाटै म निस्कन्छु र फेरि समुद्रमै मिलेपछि मेरो लामो यात्रा सकिन्छ । म फेरि यही यात्रा दोहोर्‍याउँछु ।

शिक्षण निर्देशन :

यस पाठका अनुच्छेद तोक्री सबै विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न लगाउनुहोस् ।
विभिन्न अनुच्छेदबाट प्रश्न बनाई सोधेर उत्तर भन्न लगाउनुहोस् ।

१. तलका शब्दहरू शुद्धसँग पढ :

राम्रो भिन्न समुद्र चर्को गरौं पृथ्वी यात्रा

२. तल दिइएका अर्थसँग मिल्ने शब्द पाठबाट खोजेर लेख :

- (क) नदी मिसिएर बनेको पानीको
ठुलो भाग; सागर
- (ख) बढी नुन भएको
- (ग) धुवाँका रूपमा माथितिर उडेका
ससाना पानीका कण
- (घ) पानी बर्सने काम
- (ङ) गल्नु, थाक्नु
- (च) एक ठाउँबाट अर्को टाढाको
ठाउँमा जाने काम

३. ठिक बेठिक छुट्याऊ :

- (क) पानी जस्तो भाँडामा राख्यो त्यस्तै रूपरङ्गको हुन्छ ।
- (ख) समुद्रको पानी गुलियो हुन्छ ।
- (ग) पानी मानिसलाई खान मात्र चाहिन्छ ।

(घ) पानी बाफ भएर हिमालमा पुग्छ ।

(ङ) बादल चिसो भएर पानी पर्छ ।

४. तलका प्रश्नको उत्तर देऊ :

(क) पानी के के कामका लागि आवश्यक पर्छ ?

(ख) पानीको रूपरङ कस्तो हुन्छ ?

(ग) पानीको जन्म कहाँबाट हुन्छ ?

(घ) समुद्र भनेको के हो ?

(ङ) बाफ कसरी बन्छ ?

(च) पानी कसरी पर्छ ?

५. तलका शब्दहरू शुद्ध पारी सार :

बिरूवा	रूप	नूनिलो	नडीनाला
समुन्दर	पिर्थिवी	पर्यो	आवश्येक्ता

६. तलको तालिकाबाट मिल्ने वाक्य बनाई लेख :

म		हुन्छु ।
हामी		हुन्छौँ ।
तिमी	सुखी	हुन्छौ ।
तिमीहरू	खुसी	हुन्छ ।
ऊ		हुन्छ ।
उनीहरू		हुन्छन् ।

७. उदाहरण हेरी तलका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर :

उदाहरण :

पानी : सफा पानी पिउनुपर्छ ।

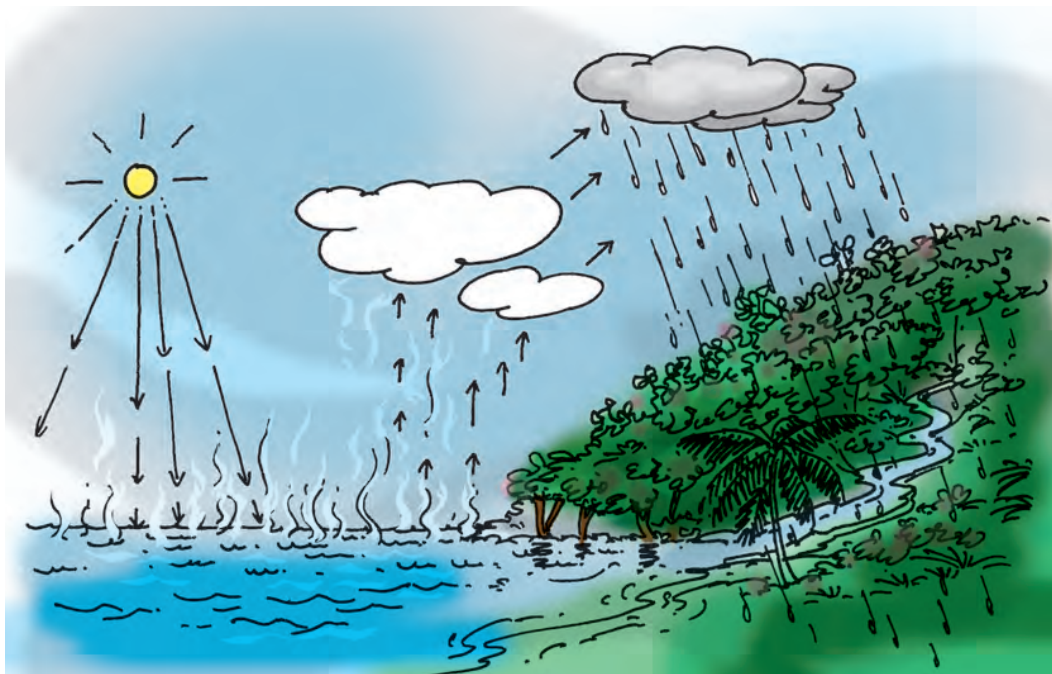
चिसो तातो अग्लो नुनिलो स्वादिलो

८. तलका प्रश्नका बारेमा छलफल गर :

(क) भिन्न भिन्न अवस्थामा पानी के के बन्दो रहेछ ?

(ख) पानी नभएको भए के हुन्थ्यो होला ?

९. तलको चित्र हेर र वर्णन गर :

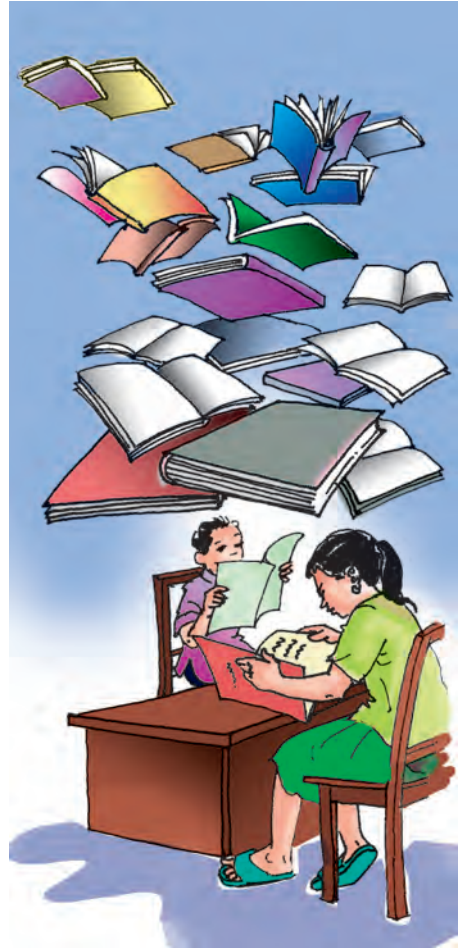
- सिद्धिचरण श्रेष्ठ

किताब तिम्रो गुणको बखान
के गर्न सक्थेँ म छु है अजान
सधैं नमानीकन कत्ति भर्को
दिन्छौ बताईकन ज्ञान अर्को

कथा कहानी इतिहास नाना
विज्ञान औ ज्ञान नयाँ पुराना
एकेक छर्लङ्ङ गरी मलाई
सम्पूर्ण दिन्छौ तिमी नै बताई ।

साँच्चै तिमीभित्र सबै जनाको
तिम्रो छ दरबार सधैं खुला त्यो
राखेर सत्ज्ञान ठुलो भकारी
बाँड्ने तिमी नै उपकार भारी ।

मनुष्यको जीवन मार्ग खास
देखाइ दिन्छौ नबनी हतास
पढेर राम्रा बढिया किताब
म गर्छु अज्ञान सबै सखाप ।

१. तलका शब्दहरू शुद्धसँग पढ र लेख :

कृति इतिहास छर्लङ्ग सम्पूर्ण मनुष्य जीवन मार्ग

२. माथिको कविता लय हालेर पढ ।

३. बाकसबाट मिल्ने शब्द छानेर खाली ठाउँ भर :

नाना	अजान	अज्ञान	सखाप	गुण
बढिया	भर्को	हतास	एकेक	इतिहास

(क) विशेषता = गुण

(ख) नजान्ने =

(ग) दिक्दार =

(घ) बितेका कुराको वर्णन =

(ङ) एउटा एउटा =

(च) निराश =

(छ) असल =

(ज) ज्ञानको कमी =

(झ) सबै सिध्याउने काम =

(ञ) धेरै थरी, विभिन्न =

४. तलका प्रश्नहरूको उत्तर देऊ :

- (क) ज्ञान केले दिन्छ ?
- (ख) किताबले कुन कुन विषयको ज्ञान दिन्छ ?
- (ग) किताबका गुण के के हुन् ?
- (घ) अज्ञान कसरी सखाप हुन्छ ?

५. तलका हरफ पढेर तिमी के बुझ्छौ, लेख :

राखेर सत्ज्ञान ठुलो भकारी
बाँड्ने तिमी नै उपकार भारी

६. उल्टो अर्थ आउने गरी तलका शब्दको जोडा मिलाऊ :

(क) गुण	बन्द
(ख) ज्ञान	पुरानो
(ग) नयाँ	दोष
(घ) साँचो	घटिया
(ङ) मित्र	भुटो
(च) खुला	अज्ञान
(छ) बढिया	शत्रु

७. खाली ठाउँमा छुटेका हरफ लेख :

मनुष्यको जीवन मार्ग खास

.....

पढेर राम्रा बढिया किताब

.....

८. तलका शब्दहरूलाई वाक्यमा प्रयोग गर :

गुण भर्को इतिहास छर्लङ्ङ अज्ञान

९. किताब पढनाले के के फाइदा हुन्छन्, कक्षामा साथीहरूसँग छलफल गर ।

१०. तिम्रो भोलामा भएका किताबको नाम लेखेर शिक्षकलाई देखाऊ ।

११. तलका आधारमा तिमिले पढ्ने किताबको वर्णन गर ।

नाम :

लेखक :

प्रकाशक :

मन परेको पाठ :

पाठ मन पर्ने कारण :

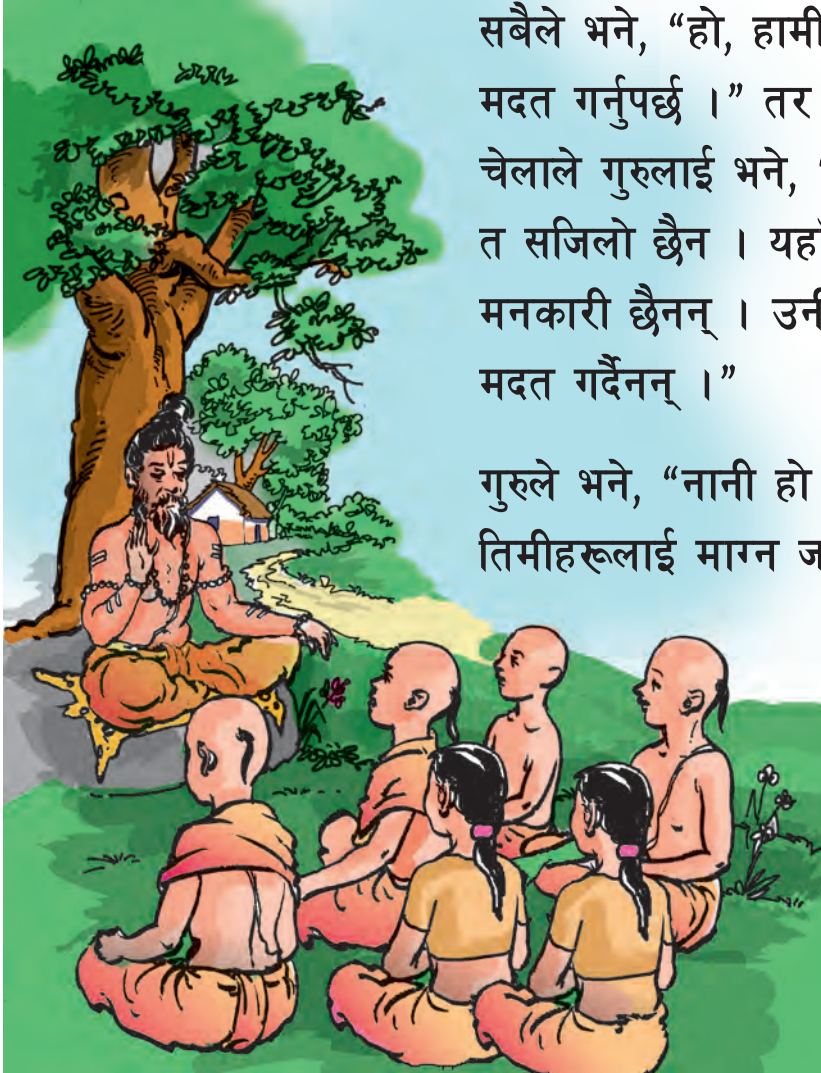
मन नपरेको पाठ :

पाठ मन नपर्ने कारण :

शिक्षण निर्देशन :

शिक्षक साथी ! यी बुँदाका आधारमा कक्षा ३ को नेपाली किताबको वर्णन तयार गर्न लगाउनुहोस् ।

धेरै पहिले एक जना गुरु थिए । उनले आफ्ना चेलाचेलीहरूको परीक्षा लिने विचार गरे । उनले चेलाचेलीहरूलाई आफ्ना वरिपरि राखेर भने, “नानी हो ! म ज्यादै वृद्ध र कमजोर भइसकेँ । अब तिमीहरूले धनमाल र खानेकुरा ल्याएर मलाई मदत गर्नुपर्छ ।”

सबैले भने, “हो, हामीले गुरुलाई मदत गर्नुपर्छ ।” तर एक जना चेलाले गुरुलाई भने, “गुरु ! यो काम त सजिलो छैन । यहाँका मानिसहरू मनकारी छैनन् । उनीहरूले हाम्रो मदत गर्दैनन् ।”

गुरुले भने, “नानी हो ! मैले तिमीहरूलाई माग्न जाओ भनेको

होइन । मैले त सोध्दै नसोधी ल्याओ भनेको मात्र हुँ । त्यो काम म आफैँ गर्न सकिदैनँ । त्यसैले तिमीहरूसँग मदत मागेको हुँ । के तिमीहरू मलाई मदत गर्न सक्छौ ?”

सबैले एकै स्वरमा भने, “हामी मदत गर्छौ । हामीले के गर्नुपर्छ, बरु त्यो बताउनुहोस् न गुरु ।”

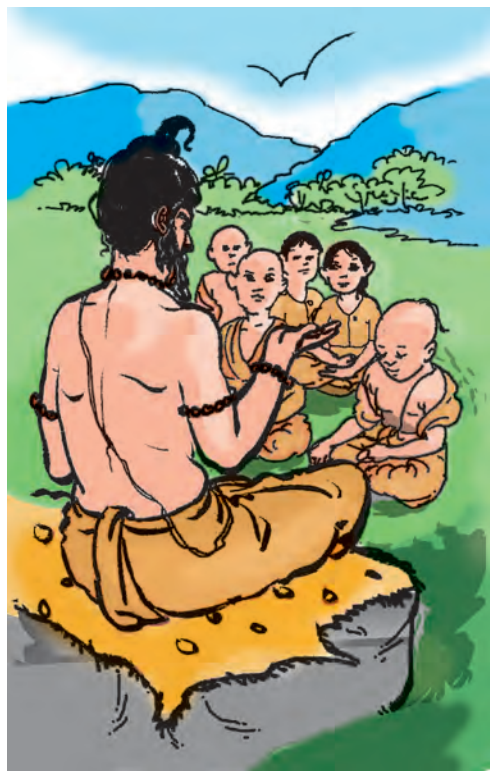
गुरुले भने, “कसैले पनि नदेख्ने ठाउँमा गएर लुक्नु । त्यहाँ कुनै धनी मान्छे आउँछ कि भनेर कुरिरहनु । धनी मान्छे आउने बित्तिकै बिस्तारै कसैले नदेख्ने गरी उसका धनमाल खोस्नु । तर उसलाई कुनै प्रकारको दुःख नदिनु ।”

सबै चेला गुरुको आज्ञा मान्न तयार भए ।

तर एक जना चेली भने टाउको निहुराएर बसिरही । गुरुले अलि ठूलो स्वरले उसलाई भने,
“तिमीलाई के भयो ? तिमी मैले भनेको काम गर्न तयार छैनौ ?”

त्यस चेलीले भनिन्, “गुरु, मलाई क्षमा गर्नुहोस् । म तपाईंले भने जस्तो गर्न सकिदैनँ ।”

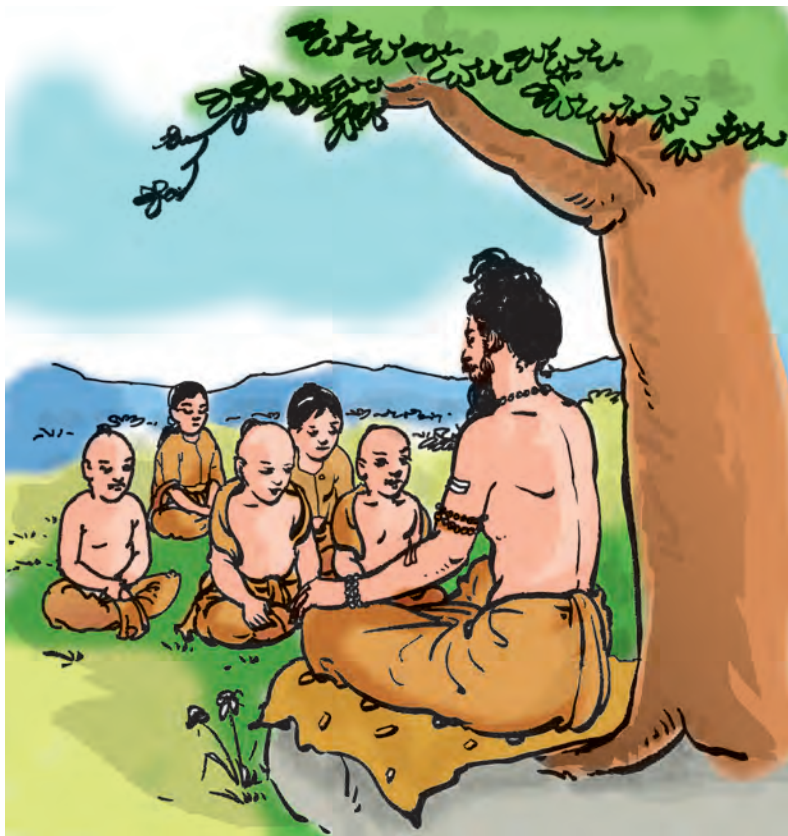
“किन र ? तिमीलाई के भयो, मलाई सबै बताऊ ।” गुरुले भने ।

चेलीले जवाफ दिइन्, “गुरु ! कसैले नदेखने ठाउँमा गएर चोर्नु भनेर तपाईंले हामीलाई अराउनुभयो । यो काम त हुनै सक्दैन । कोही नभएको ठाउँमा पनि मनले देखिरहेको हुन्छ । त्यसैले बरु म माग्न जान्छु तर चोर्न जान्नँ । मैले चोरें भने मनलाई त थाहा हुन्छ नि । त्यसैले म आफूलाई छलन सकिदैनँ ।”

चेलीको यस्तो कुरा सुनेर गुरुको मुख उज्यालो भयो । उनी खुसीले गदगद भए र भने, “आखिर एक जनाले त मैले पढाएको कुरा बुझेको रहेछ !”

गुरुको कुरा सुनेर अरू सबै चेलाले टाउको निहुराए । उनीहरूले गर्न नहुने काम कहिल्यै नगर्ने अठोट गरे ।

१. तलका शब्दहरू शुद्धसँग पढ :

वृद्ध परीक्षा क्षमा दुःख ईश्वर अराउनु भुत्तुक

२. माथिको कथा पालैपालो पढेर सुनाऊ ।

३. तलका शब्द र अर्थको जोडा मिलाऊ :

शब्द	अर्थ
परीक्षा	सहयोग
वृद्ध	भगवान्
मदत	जाँच
ईश्वर	तर्काउनु
छल्नु	बुढो

४. मिल्ने शब्द छानेर खाली ठाउँ भर :

कमजोर मनकारी आज्ञा अराउनु

(क) केही गर्न नसक्ने, निर्धो :

(ख) दिन, खान, सहयोग गर्न सक्ने मन भएको :

(ग) आफूभन्दा सानालाई दिइने आदेश :

(घ) यसो गर भनेर लगाउनु :

५. राम्रा अक्षर पारेर कापीमा सार :

चेलीको यस्तो कुरा सुनेर गुरुको मुख उज्यालो भयो । उनी खुसीले गदगद भए र भने, “आखिर एक जनाले त मैले पढाएको कुरा बुझेको रहेछ ।”

शिक्षक साथी ! यसरी नै विद्यार्थीलाई पाठका अरू अंशको पनि अनुलेखन गराउनुहोस् र उनीहरूको लेखनको मूल्याङ्कन गरी राम्रो लेखनेलाई स्याबासी दिएर, ताली बजाई प्रशंसा गरेर वा अन्य तरिकाले पुरस्कृत गरी राम्रो र शुद्ध लेखन प्रोत्साहन गर्नुहोस् ।

६. तलका प्रश्नहरूको उत्तर देऊ :

- (क) गुरुले चेलाहरूसँग के मदत मागे ?
- (ख) गुरुले भनेको काम गर्न को को तयार भए ?
- (ग) एउटी चेलीले गुरुले लगाएको काम गर्न किन मानिनन् ?
- (घ) गुरु किन खुसी भए ?
- (ङ) गुरुले लगाएको काम गर्न तयार भएका चेलाहरूले किन टाउको निहुर्‍याए ?

७. तलका शब्दहरूलाई वाक्यमा प्रयोग गर :

निहुराउनु	चोर्नु	माग्नु	जान्नु	खोस्नु	लुकाउनु	सोध्नु
-----------	--------	--------	--------	--------	---------	--------

उदाहरण :

निहुराउनु : उसले टाउको निहुरायो ।

८. तलको तालिकाबाट मिल्ने वाक्यहरू बनाएर लेख :

बुबा		आई ।
आमा		आएँ ।
म	घर	आयो ।
भाइ		आउनुभयो ।
बहिनी		

९. माथिको कथा पढेर तलका वाक्यहरूलाई क्रम मिलाएर सार :

- (क) म तपाईंले भनेजस्तो गर्न सकिदैन ।
- (ख) गुरुको कुरा सुनेर अरू सबै चेलाहरूले टाउको निहुराए ।
- (ग) मानिसहरू मनकारी छैनन् ।
- (घ) उनले आफ्ना चेलाहरूको परीक्षा लिने विचार गरे ।
- (ङ) मैले तिमीहरूलाई माग्न जाओ भनेको होइन ।

१०. तलका प्रश्नहरूबारे साथीसँग छलफल गर :

- (क) गुरुले 'अरूको धनमाल र रुपियाँ खोस्नु' भनेर किन भनेका होलान् ?
- (ख) तिमीलाई भोक लागेको छ । तिमीसँग खानेकुरा, पैसा केही छैन । अब, तिमी के गर्छौ ?

(दुई जना विद्यार्थी विद्यालयको चौरमा बसेर हाटका बारेमा कुरा गर्दै छन् ।)

रामजनम : तिमी कहिल्यै हाट गएकी छ्यौ ?

शिल्पा : गएकी त छु, तर एक पटक मात्र ।

रामजनम : तिम्रो गाउँमा कुन बार हाट लाग्छ ?

शिल्पा : बिहिबार लाग्छ नि ।

रामजनम : हामी कहाँ त शनिबार पो लाग्छ ।

शिल्पा : तिम्रो घरबाट सामान किन्न को जान्छ नि ?

रामजनम : कि बुबा कि आमा जानुहुन्छ ।

शिल्पा : हाम्रो घरबाट चाहिँ कि बुबा कि दाइ जानुहुन्छ ।

रामजनम : तिम्रातिर लाग्ने हाटमा के के पाइन्छन् हँ ? हाम्रो हाटमा त थुप्रै कुरा पाइन्छन् । फलफूल, चामल, मासु, लुगाकपडा, सेलरोटी आदि थुप्रै चिज पाइन्छन् ।

शिल्पा : हाम्रो हाटमा पनि त्यस्तै त हो नि ! खानेकुरा, लुगा कपडा, फलफूल आदि पाइन्छन् । अनि एउटा कुरा नि !

रामजनम : के कुरा ?

शिल्पा : हाम्रो मावली गाउँमा त सोमबार हाट लाग्छ क्यारे!

रामजनम : हाट त ठाउँ ठाउँमा फरक फरक दिन लाग्छ। हाम्रातिर लाग्ने हाटलाई चाहिँ शनिबारे हाट भन्छन्।

शिल्पा : हाम्रो त बिहिबारे हाट हो ।

रामजनम : बारअनुसार हाटका नाम हुन्छन् । कुनै मङ्गलबारे र कुनै बुधबारे हाट हुन्छ ।

शिल्पा : अब आउँदो शनिबार तिमी पनि हाट जान्छौ कि ?

रामजनम : जाने विचार छ । अहिले फलफूल पाइने बेला छ । एकदम गुलिया फलफूल किन्न पाइन्छ ।

शिल्पा : मेरो पनि जाने विचार छ । अन्तभन्दा हाटमा
सामान सस्तो पाइन्छ । कहिलेकाहीँ त हाम्रातिर
लाग्ने हाटमा पनि आउने गर न ।

रामजनम : तिमीले तिम्रातिर लाग्ने हाटका बारेमा बताइदियौ ।
धन्यवाद छ ! म फुर्सद मिलाएर आउँला नि ।

शिल्पा : तिमीलाई धन्यवाद !

रामजनम : अब कक्षामा जाऔँ है त !

शिल्पा : हुन्छ ।

अभ्यास

१. तलका शब्दहरू शुद्धसँग पढेर सुनाऊ :

कहिल्यै

छ्यौ

मुख्य

थुप्रै

मङ्गलबार

सस्तो

फुर्सद

२. रामजनम र शिल्पा भएर माथिको संवाद पढेर सुनाऊ ।

३. तल दिइएका अर्थसँग मिल्ने शब्द पाठबाट खोजेर लेख :

(क) खास दिनमा लाग्ने बजार =

(ख) थोरै मोलको =

(ग) बुधबार लाग्ने हाट =

(घ) काम नभएको वेला =

४. तल दिइएका सात बारलाई क्रम मिलाएर सार :

(क) बिहिबार

(ख) शनिबार

(ग) आइतबार

(घ) मङ्गलबार

(ङ) शुक्रबार

(च) बुधबार

(छ) सोमबार

५. तलका प्रश्नको उत्तर देऊ :

(क) रामजनम र शिल्पाका घरबाट को को सामान किन्न जान्छन् ?

(ख) हाटमा पाइने कुराको छुट्टाछुट्टै सूची बनाउन ।

(ग) मानिसहरू किन हाट जान्छन् ?

६. तलको कथा राम्ररी पढ र उत्तर देऊ :

राति कुनै गाउँमा हात्ती आएछ । केराका थामहरू पनि उखेलेछ । बिहान गाउँलेहरूले हात्तीले गरेको नोक्सानी देखेछन् । उनीहरूले हात्ती देखेका रहेनछन् । उनीहरूले रातमा के आएको थियो, थाहा पाएनछन् । गाउँलेहरूले

मुखियालाई बोलाएर हात्तीका पाइला देखाएछन् । उनीहरूले “यति ठुला पाइला भएको जनावर के हुन सक्छ ?” भनी मुखियासँग सोधेछन् । मुखियाले पनि हात्ती देखेको रहेनछ । उसले गधा मात्र देखेको रहेछ । तैपनि उसले भनिहालेछ, “गधाका पाइला नि !” गाउँलेले पनि गधा त देखेका थिए । उनीहरूले सोधेछन्, “गधाका पनि यत्रा पाइला हुन्छन् त ?”

“गधाले खुट्टामा जाँतो बाँधेर आएको थियो नि !”

मुखियाले देखे भैं गरी उत्तर दिएछ ।

(क) मुखियाले दिएको उत्तर तिमीलाई कस्तो लाग्यो ?
छलफल गर ।

(ख) यस कथाको शीर्षक के राख्न सकिन्छ ?

७. तलको तालिकाबाट मिल्ने वाक्यहरू बनाएर कापीमा सार :

दिदी		
दिदीहरू		जान्छौ ।
म		जान्छु ।
हामी	विद्यालय	जान्छिन् ।
तिमीहरू	खेतमा	जान्छन् ।
केटो		जान्छ ।
केटाहरू		जान्छौँ ।
खेतालो		
खेतालाहरू		

८. तलको संवाद पूरा गर :

सोफिया : नमस्कार, काका !

ध्रुव : नमस्ते नानी, कता हिँडेकी नि !

सोफिया :

ध्रुव : आज हाट लाग्ने दिन हो र ?

सोफिया :

ध्रुव : हाटबाट के के किनेर ल्याउँछ्यौ त ?

सोफिया :

ध्रुव : मलाई पनि सुपारी ल्याइदेऊ है ! म पैसा दिन्छु ।

सोफिया :

ध्रुव : तिमी कतिखेर फर्किन्छ्यौ नि ?

सोफिया :

९. माथिको संवाद पूरा गरेपछि सोफिया र ध्रुव बनेर पढ ।

१०. तिमी घुमेको हाट बजार वा मेलामा तिमीले के के देखेका छौ ?
आफूले देखेका कुरा सिलसिला मिलाएर पाँच वाक्यमा लेख ।

परिश्रमी छु म हुँ खेतीवाल
मेरो छ सामान्य र नम्र चाल
मलाई ठुलो घर चाहिँदैन
मिठा कुरामा पनि लोभ छैन

पारसमणि प्रधान

बिहान चाँडै हल गोरु नारी
जोती खनी खेत गरी तयारी
गहुँ र जौ, धान, मकै उमारी
पुन्याउँछु अन्न जहानलाई

सम्पत्तिको लोभ मलाई छैन
धनी हुनाले सुख पाइँदैन
थोरै नहुन् जन्तु र अन्न, पानी
बितोस् सदा जीवन ढुक्क मानी

हलो, जुवा, गोरु र खेतबारी
राखिदिए ईश्वरले मलाई
गरेर उद्योग कमाई अन्न
बिताउँछु जीवन भई प्रसन्न

१. तलका शब्दहरू शुद्धसँग पढ र कापीमा सार :

परिश्रमी

नम्र

गोरु

सम्पत्ति

जन्तु

ढुक्क

उद्योग

२. माथिको कविता लय हालेर पढ ।

३. तलका शब्दहरूको अर्थ बुझेर पढ :

परिश्रमी

मिहिनेती

खेतीवाल

किसान

नम्र

नरम, शान्त

हल गोरु

जोडी गोरु

नारी

नारेर

जहान

परिवार

सदा

सधैँ

उद्योग

इलम

प्रसन्न

खुसी

४. तलका शब्दहरूलाई वाक्यमा प्रयोग गर :

खेतीवाल	चाल	लोभ	तयारी
जहान	सुख	हलो	जुवा

५. तलका खाली ठाउँमा कविताका मिल्ने शब्द भरी सार :

सम्पत्तिको
..... पाइँदैन
..... जन्तु
बितोस् जीवन मानी

६. तलका प्रश्नको उत्तर देऊ :

(क) खेतीवालको चाल कस्तो छ ?

(ख) खेतीवाललाई के चाहिँदैन ?

(ग) कसरी खेतीवालले जहानलाई अन्न पुऱ्याउँछ ?

(घ) खेतीवाल कसरी जीवन बिताउन चाहन्छ ?

(ङ) खेतीवालले के गरेर अन्न कमाउँछ ?

७. तलका खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द भर :

हामी	तिमीहरू	उनीहरू
------	---------	--------

(क) प्रसन्न भई बाच्छौं ।

मैले उसले तैले

(ख) गोरु नारें ।

हामीले तिमीले उसले

(ग) सम्पत्तिको लोभ गर्‍यो ।

म तँ त्यो

(घ) मिठा कुरामा लोभ गर्दिनँ ।

हामी उनीहरू तिमीहरू

(ङ) खेत जोत्छन् ।

८. उदाहरण हेरी तलका जस्ता शब्द बनाऊ :

उदाहरण : नार्नु = (क) नाछ्छ (ख) नाच्यो

उमानु मान्नु राख्नु कमाउनु बिताउनु

९. तलका शब्दको उल्टो अर्थ आउने शब्द लेख :

ठुलो बिहान धनी थोरै परिश्रमी

१०. किन धनी हुनाले सुख पाइँदैन भनिएको हो ?

कक्षामा छलफल गर ।

११. तलका खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द छानेर कविता बनाऊ र सबैलाई सुनाऊ :

..... हूँ म अनि छु विनम्र सिकारु हरारु जुभारु
लेख्छु र पढ्छु नि छुन्छु पन्ध्र नम्र चन्द्र
कापी कलम छन् दुई मेरा पात हात दाँत
साहस, शिक्षा मेरा आमाबाबु दाजुभाइ दिनरात

शिक्षक साथी ! यस अभ्यासमा विद्यार्थीले जस्ता कविता बनाए पनि सबै कविता सुनेर उनीहरूको कल्पना गरेर सिकने क्षमतालाई प्रोत्साहन गर्नुहोस् ।

१२. तलको कोठेपदबाट चरा र जनावरका नाम खोजेर लेख ।

प	मु	नु	र	भा	लु
रे	बा	खा	कु	कु	र
वा	न	र	खु	खा	गै
घ	भँ	जु	रा	घो	डा
डाँ	गे	रे	मु	र	गा
फे	रा	ली	सा	ल	ई

नयाँ वर्षको उपहार

जापानको कुनै गाउँमा दुई जना बुढाबुढी बस्थे । उनीहरू गरिब थिए तर निकै दयालु थिए । उनीहरू एकअर्कालाई खुबै माया गर्थे ।

नयाँ वर्षको पहिलो दिन थियो । छिमेकमा ‘मोची’ कुटेको आवाज सुनिँदै थियो । मोची भनेको जापानी भाषामा भातबाट बनाइने एक प्रकारको मिठाई हो । बुढीले बुढालाई भनी, “ए बुढा ! हामी पनि नयाँ वर्ष मनाउने होइन ?”

बुढाले भन्यो, “मनाउनु त पर्ने हो तर हामीसित पैसा छैन । खै, कसरी नयाँ वर्ष मनाउने ?”

एकछिन विचार गरिसकेपछि फेरि बुढाले भन्यो, “हामीसँग भएको दाउरा बोकेर म सहर जान्छु । त्यो बेचेको पैसाले म चामल र मिठाई किनेर ल्याउँला अनि नयाँ वर्ष मनाऔँला ।”

दाउराको भारी बोकेर बुढो सहरतिर लाग्यो । सहरमा नयाँ वर्षका लागि सामान किन्ने र बेच्ने मानिसहरूको ठुलो घुइँचो थियो । तर त्यस बुढाको दाउरा किन्न कोही आएनन् । उसले निराश भएर घर फर्कने सुरसार गन्यो ।

“मेरी बुढीलाई सारै नरमाइलो हुने भयो । कठै ! बिचरी ! नयाँ वर्ष मनाउने उसको कत्रो धोको थियो !” बुढो मनमा कुरा खेलाउँदै घरतिर लागे ।

बाटामा एक जना मानिससँग बुढाको जम्काभेट भयो । त्यो मानिस छ्वालीका टोपी बेच्न हिँडेको रहेछ । उसले बुढालाई सोध्यो, “ए, दाइ ! कति पैसाको दाउरा बेच्नुभयो त ?”

बुढाले मसिनो स्वरमा भन्यो, “के दाउरा बेच्नु नि ! एक पैसाको पनि बेच्न सकिएन । बरु तपाईंले चाहिँ कति ओटा टोपी बेच्नुभयो नि ?”

“मेरो पनि उस्तै त हो नि ! एउटा पनि बेच्न सकिएन ।” त्यस मानिसले बुढासँग प्रस्ताव राख्दै भन्यो, “ए, दाइ ! हामी एकअर्काको सामान साटौं न, हुन्न ।”

बुढालाई उसको कुरा मन पयो । उनीहरूले आआफ्नो सामान साटासाट गरे । अनि दुबै जना आफ्नो बाटो लागे । साँझ छिपिँदै थियो । चिसो बढ्न थालेको थियो । हिउँ पनि पर्न लागेको थियो ।

बुढाले बाटामा ‘जिजोउसामा’ का मूर्तिहरू लस्करै उभिएको देख्यो । जापानी भाषामा जिजोउसामा भनेका हाम्रा ऋषिमुनि जस्तै हुन् । बुढाले जिजोउसामाहरूलाई नमस्कार गर्‍यो ।

उसले मूर्तिका टाउकामाथिको हिउँ पुछिदियो । उसले मनमनै भन्यो, “बिचरा जिजोउसामाहरूलाई कति जाडो हुँदो हो !”

उसले अघि दाउरासँग साटेका टोपी ती मूर्तिका टाउकामा लगाइदियो ।
टोपी जम्मा छ ओटा थिए । एउटा टोपी पुगेन । उसले आफूले
लगाएको गलबन्दी फुकालेर सातौँ मूर्तिको टाउकामा बाँधिदियो ।
त्यसपछि ऊ आफ्नो बाटो लाग्यो ।

घर पुगेपछि उसले सबै कुरा बुढीलाई बतायो । बुढीले भनी, “तिमीले
असाध्यै राम्रो काम गरेछौ । मलाई सारै खुसी लाग्यो ।”

ती दयालु बुढाबुढीले नयाँ वर्षको त्यो रातमा अति साधारण खाना
खाए तर पनि उनीहरूले त्यसैमा सन्तोष गरे ।

बुढाबुढी मस्त निद्रामा थिए । रात चकमन्न थियो । राति एउटा
आश्चर्यजनक घटना घट्यो । जिजोउसामाका सातै ओटा मूर्तिहरू
हिँड्न थाले । तिनीहरू आँगनमा आइपुगे । बुढालाई पनि आँगनमा
के खस्यो जस्तो लाग्यो ।

बुढाले “ए बुढी, उठ् । बाहिर के खस्यो !” भन्दै बुढीलाई पनि उठायो । उनीहरूका दैलाअगाडि पैसा, चामल, माछा, मासु, फलफूल आदिको थुप्रो थियो । जिजोउसामाहरूले दयालु बुढाबुढीलाई नयाँ वर्षको उपहार छाडेर गएका थिए । दुवै जनाले बिस्तारै ढोका खोलेर चियाए । जिजोउसामाका मूर्तिहरू फर्केर गएको उनीहरूले देखे । उनीहरूले ती जिजोउसामाहरूलाई परैबाट नमस्कार गरी धन्यवाद दिए ।

१. तलका शब्द पढेर सुनाऊ :

वर्ष	सारै	किन्ने	प्रस्ताव	जम्काभेट	छूवाली
पय्यो	मूर्ति	लस्कर	ऋषिमुनि	छिप्पिनु	चकमन्न

२. माथिको कथा पालैपालो पढेर सुनाऊ ।

३. तलका बाकसबाट मिल्ने शब्द छानेर खाली ठाउँ भर :

प्रस्ताव	चियाउनु	छूवाली	छिप्पिनु	जम्काभेट
----------	---------	--------	----------	----------

अर्थ

शब्द

(क) जौ वा गहुँको नल

.....

(ख) कुनै काम गर्न एकले अर्कासँग
गरेको कुरा

.....

(ग) एकाएक भएको भेट

.....

(घ) लुकेर हेर्नु

.....

(ङ) धेरै समयको हुनु

.....

४. तलका शब्द र अर्थको जोडा मिलाऊ :

शब्द	अर्थ
(क) घुइँचो	लाम
(ख) चकमन्न	भिड
(ग) धोको	अचम्म
(घ) लस्कर	सुनसान
(ङ) आश्चर्य	इच्छा

५. उदाहरण हेरी तलका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर :

उदाहरण :

मनाउनु : बुढाबुढीले नयाँ वर्ष मनाए ।

बाँध्नु

फुकाउनु

थाल्नु

किन्नु

सुन्नु

सुनाउनु

६. तलका प्रश्नको उत्तर देऊ :

- (क) बुढाले नयाँ वर्ष कसरी मनाउने विचार गर्‍यो ?
- (ख) सहरमा केको घुइँचो थियो ?
- (ग) बुढो किन निराश भयो ?
- (घ) बुढाले कसरी जिजोउसामाका मूर्तिहरूप्रति दया देखायो ?
- (ङ) बुढी किन खुसी भई ?
- (च) जिजोउसामाले बुढाबुढीलाई कसरी सहयोग गरे ?

७. कथाका वाक्यहरू क्रम मिलाएर लेख :

- (क) तिमिले असाध्यै राम्रो काम गरेछौ ।
- (ख) जिजोउमासाका सातै ओटा मूर्तिहरू हिँड्न थाले ।
- (ग) उनीहरूका दैलाअगाडि पैसा, चामल, माछा, मासु, फलफूल आदिको थुप्रो थियो ।
- (घ) हामीसँग भएको दाउरा बोकेर म सहर जान्छु ।
- (ङ) उनीहरूले आआफ्नो सामान साटासाट गरे ।

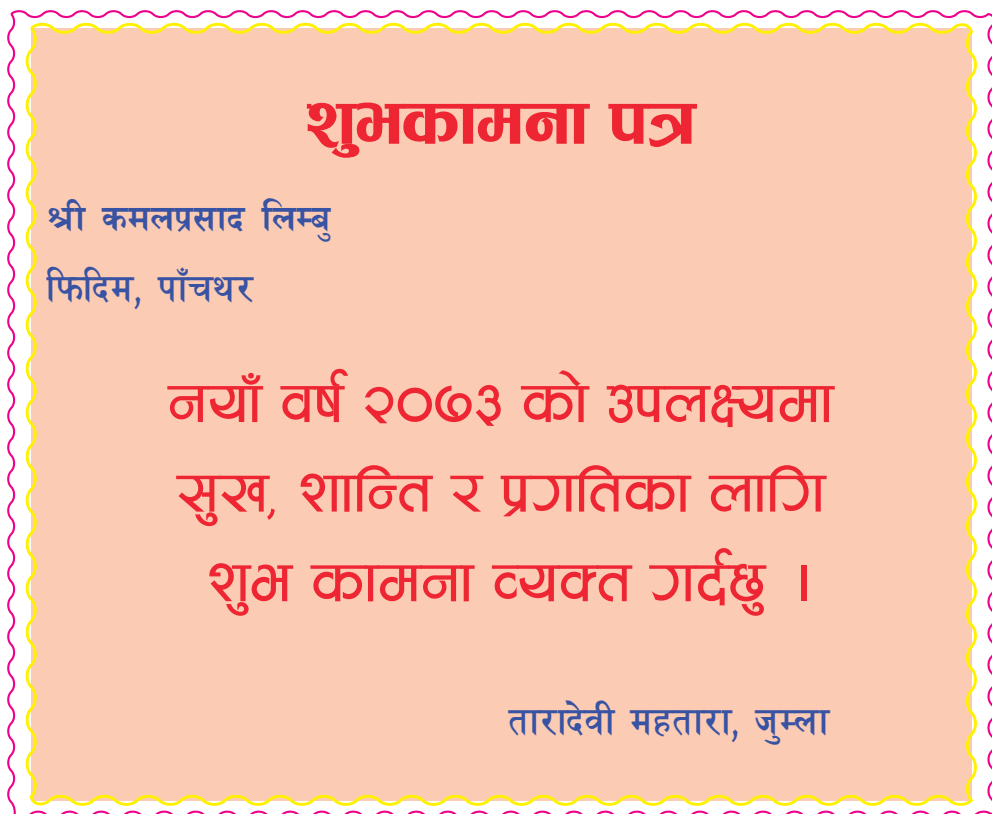
८. तिमिले जानेको एउटा कथा सुनाऊ ।

९. तलको चुट्किला पढ र बुझ :

एउटा मानिस होटलमा गएछ । उसले होटलमा पिजा (एक प्रकारको रोटी) बनाउन लगाएछ । पिजा पाकेपछि कामदारले सोधेछ, “हजुर, पिजा कति टुक्रा पारेर काटौ ? आठ टुक्रा कि बार ?”

उसले बडो फुर्तीसाथ भनेछ, “आठ टुक्रा पार, बार टुक्रा खाइसकिँदैन ।”

१०. तलको शुभकामना पढ र आफ्नो साथीलाई पनि त्यस्तै शुभकामना पत्र बनाएर देऊ :

११. तिमी नयाँ वर्ष कसरी मनाउँछौ, लेख ।
१२. तिमीलाई मन परेको कथा कक्षामा सुनाऊ ।

हामीलाई धेरै कुरा चाहिन्छन् । तीमध्ये खानेकुरा, पैसा, शक्ति र समय मुख्य हुन् । अब यी प्रत्येकका बारेमा केही कुरा जानौं ।

खानेकुरा

खानेकुरा नखाई हामी बाँच्न सक्दैनौं । खानेकुरामा भात, दाल, तरकारी र अरू धेरै कुरा पर्छन् । खानेकुरा फलाउनका लागि धेरै

मिहिनेत चाहिन्छ । संसारमा दिनदिनै मानिस थपिँदै छन् । मानिस थपिएअनुसार खानेकुरा फलाउन सकिन्न । त्यसैले कसैले टन्न खान पाउँछन्, कसैले खानै पाउँदैनन् ।

तिमीहरूले कति भोका मान्छे पनि देखेका छौ । कतिपय देशमा त खान नपाएर कैयौं मान्छे दिनदिनै मरिरहेका हुन्छन् । त्यसैले खान सक्ने जति मात्र आफूले लिनुपर्छ । जुठो हालिसकेपछि 'खान मन लागेन' भनेर मिल्काउनु हुँदैन । एक एक थोपा पानी जम्मा गर्दा धेरै पानी हुन्छ । एक एक गेडा अन्न जम्मा गर्दा थुप्रै भकारी भरिन्छ । त्यसैले हामीले एक एक गेडा गरेर अन्न जम्मा गर्यौं भने त्यसले धेरै जनालाई पुग्छ । हामीले खानेकुरा कहिल्यै खेर फाल्नु हुँदैन ।

पैसा

खानेकुरा किन्न, लुगाफाटो हाल्न र औषधी गर्न पैसा चाहिन्छ । त्यसै गरी अरू धेरै कुराका लागि पनि पैसा नभई हुँदैन । आवश्यक परेका बेलामा मात्र पैसा खर्च गर्नुपर्छ । त्यसैले नचाहिने बेलामा पैसा खेर फाल्नु हुँदैन ।

शक्ति

आधुनिक किसिमबाट काम गर्नका लागि शक्ति चाहिन्छ । यस्तो शक्तिलाई हामी ऊर्जा भन्छौं । मटितेल, पेट्रोल, बिजुली, सूर्यको ताप, दाउरा आदिबाट ऊर्जा निस्कन्छ । ऊर्जाबाट खाना पकाउने, बत्ती बाल्ने, मेशिनहरू चलाउने आदि काम गर्न सकिन्छ । त्यसैले यस्ता चिज खेर फाल्नु हुँदैन, यिनलाई सदुपयोग गर्नुपर्छ ।

समय

हाम्रो जीवनमा समयको पनि ठूलो महत्त्व छ । समय बितिरहन्छ, यसलाई कसैले रोकेर रोकिदैन, छेकेर पनि छेकिदैन । बितिसकेको समय फर्केर आउँदैन । त्यसैले समय खेर फाल्नु हुँदैन । गर्नुपर्ने काम ठिक समयमा गर्नुपर्छ ।

आराम गर्ने समयमा आराम गर्नुपर्छ ।

कुनै न कुनै काम गरिरहनुपर्छ । अल्छी मानेर बसिरह्यो भने समयमा काम हुँदैन, अनि दुःख पाइन्छ । ठिक तरिकाले समयको प्रयोग गर्न सकेमा हामी असल मान्छे बन्छौं ।

अभ्यास

१. तलका शब्द पढ र कापीमा सार :

बाँच्नु	प्रत्येक	टन्न	मिल्काउनु	ऊर्जा
शक्ति	पेट्रोल	मटितेल	अल्छी	महत्त्व

२. तलका अर्थ पढ र ती अर्थसँग मिल्ने शब्द पाठमा खोजेर लेख :

(क) उब्जाउनु

(ख) खान थालेको खानेकुरा

- (ग) तेल, बिजुली, सूर्यको तापबाट पाइने शक्ति
- (घ) राम्रोसँग गरिएको उपयोग
- (ङ) थकाइ मार्नु
- (च) चोयोबाट बनेको अन्न राख्ने भाँडो

३. शुद्ध पारेर सार :

- (क) खरच, सन्सार, औसधि, गर्यौँ, महत्त्व, दुख, सान्ति, सुर्ये
- (ख) खेलने समएमा खेलनुपरछ
- (ग) हामीलाई तेल मट्टितेल र दाउरा चाहिन्छ

४. तलका प्रश्नको उत्तर देऊ :

- (क) बाँच्नका लागि चाहिने मुख्य मुख्य कुरा के के हुन् ?
- (ख) हामीले किन खानेकुरा खेर फाल्नु हुँदैन ?
- (ग) कुन कुन काम गर्न ऊर्जा चाहिन्छ ?
- (घ) हामी कसरी असल मान्छे बन्छौँ ?
- (ङ) यो पाठ पढेर तिमीले के सिक्छौ ?

५. एक छाकमा एक गाँस खानेकुरा छोड्दा एक वर्षमा कति गाँस खाने कुरा खेर जाला र यसले कति छाक खान पुग्ला, छलफल गर ।

६. शिक्षकले भनेको सुनेर लेख :

शिक्षक साथी ! तलका जस्ता अरू वाक्य सुनाएर लेख्न लगाउनुहोस् र सबैभन्दा राम्रो लेख्नेलाई स्याबासी दिनुहोस् ।

खानेकुरा खेर फाल्नु हुँदैन ।

७. तलको तालिकाबाट मिल्ने वाक्य बनाएर लेख :

राम		साथीहरू		जान्छौं ।
हरि	र	म	विद्यालय	जान्छन् ।

८. तिमीलाई मन पर्ने खानेकुराको वर्णन गर ।

९. तलका कोठेपदबाट खानेकुराका नाम खोजेर लेख :

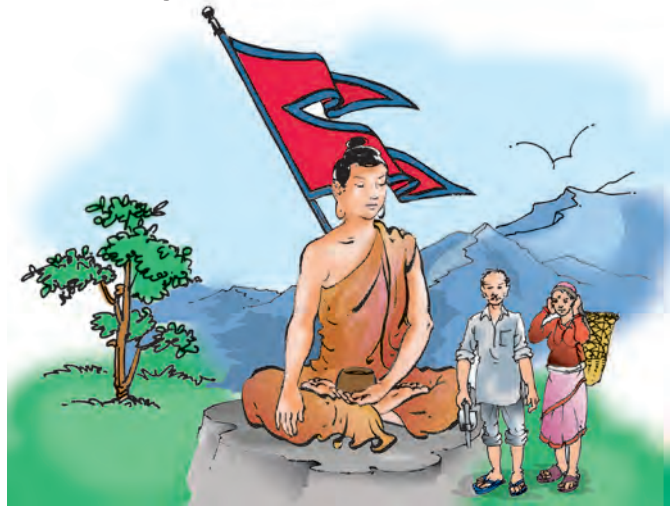
रो	पी	जु	ना	र	अ	भा	त
को	टी	मा	सु	स्या	जा	सु	र
आ	लु	बे	ते	उ	र	न्त	का
खी	दू	दा	ल	अ	म	ला	री
र	ध	क	भ	ट	मा	स	सा
के	मो	चि	घि	ख	छा	ग	पा
रा	मो	जि	उ	कु	रा	उ	नी
ना	स	पा	ती	रा	ग	द	ही

हिमालचुली शिर मेरो कल्ले सक्छ छुन ?
गीत गाउँछु नेपालीको नेपाली नै हुन
स्वाभिमानी शान्तिप्रेमी मेरो पहिचान
भावनाको स्वच्छ म त बुद्ध मेरो नाम ।

चन्द्रप्रसाद न्यौपाने

हारी भागे साम्राज्य ती हारें मैले कता ?
उतै फर्क परदेशी खुकुरी हुँ म ता !
कोदालीको बिँड मेरो राइफलको नाल
पसिनाको खेती मेरो जीवनको ढाल ।

स्वाभिमानी को छ भनी विश्वमाझ सोधे
नेपाली नै पुरुषार्थी निष्पक्ष भै बोले ।
नेपालीकै निम्ति लड्छु नेपालीकै गुन
आफैले नै जानेको छु स्वाभिमानी हुन ।

१. तलका जोडी शब्द शुद्धसँग पढेर सुनाऊ :

छुन	नाल	शान्ति	बिँड	बुद्ध
हुन	ढाल	क्रान्ति	गिँड	शुद्ध

२. माथिको कविता लय हालेर पढ ।

३. शब्द र अर्थको जोडा मिलाऊ :

शब्द	अर्थ
शिर	परिचय
पहिचान	सफा
स्वाभिमानी	शान्ति चाहने
शान्तिप्रेमी	टाउको
स्वच्छ	आफूमा गौरव गर्ने
साम्राज्य	पौरखी
नाल	पक्षपात नगर्ने
ढाल	ठुलो राज्य
पुरुषार्थी	नली
निष्पक्ष	शत्रुको प्रहार छेक्न प्रयोग गरिने कवच

४. तलका प्रश्नको उत्तर देऊ :

- (क) नेपालीले किन नेपालीको गीत गाएको हो ?
- (ख) नेपालको पहिचान के हो ?
- (ग) नेपालीको खेती के हो ?
- (घ) नेपाली कस्ता कस्ता छन् ?
- (ङ) नेपालीले के हुन जानेको छ ?

५. तलका शब्दहरूलाई वाक्यमा प्रयोग गर :

हिमचुली	भावना	बिँड	गुन	विश्व
---------	-------	------	-----	-------

६. तलका हरफ कापीमा सार :

कोदालीको बिँड मेरो राइफलको नाल
पसिनाको खेती मेरो जीवनको ढाल

७. तलको गाउँखाने कविता पढ र त्यसको उत्तर खोज :

भन् जति ताछ्यो, भन् उति ठुलो देखिन्छ बढेको
नताछेसम्म जस्ताको तस्तै त्यो हुन्छ रहेको
के होला त्यस्तो ? कुन चाहिँ वस्तु ? भनिदेऊ मलाई
नभनेदेखि मै भनिदिन्छु गाउँ देऊ मलाई ।

– दैवजराज न्यौपाने

८. तलका खाली ठाउँमा मिल्ने शब्द भरेर कविता बनाऊ र कक्षामा सुनाऊ :

बालक हामी.....	कोपिला	कोइली	जोसिला
फुल्नु छ..... फूल भैं	होली	चमेली	भोलि
..... हाम्रो भविष्य	उकालो	उज्यालो	सुनौलो
..... मा पुग्ने उद्देश्य	लक्ष्य	शिखर	स्कूल
कलम बोक्छु..... लाई	मेट्न	खोज्न	लेख्न
..... बोक्छु पढ्नलाई	पुस्तक	कोदालो	बिरालो
खोज्ने छु..... खेलनलाई	पाटी	बाती	साथी
चाल्ने छु पाइलो..... लाई	चढ्न	बढ्न	रोक्न

९. तलको राष्ट्रिय गान कक्षामा सुनाऊ :

सयौं थुँगा फूलका हामी एउटै माला नेपाली
 सार्वभौम भई फैलिएका मेची महाकाली
 प्रकृतिका कोटि कोटि सम्पदाको आँचल
 वीरहरूका रगतले स्वतन्त्र र अटल
 ज्ञानभूमि, शान्तिभूमि, तराई, पहाड, हिमाल
 अखण्ड यो प्यारो हाम्रो मातृभूमि नेपाल
 बहुल जाति, भाषा, धर्म, संस्कृति छन् विशाल
 अग्रगामी राष्ट्र हाम्रो जय जय नेपाल ।

भाइबहिनी हो ! तिमीहरूले लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाको नाम सुनेको हुन सक्छ । उनी नेपाली साहित्यका महाकवि हुन् । उनी वि.सं. १९६६, कात्तिक २७ गते जन्मेका हुन् । उनका बाबुको नाम तिलमाधव देवकोटा हो । आमाको नाम चाहिँ अमरराज्यलक्ष्मी देवकोटा हो । लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाको खास नाम तीर्थमाधव देवकोटा हो । उनी जन्मेको दिन लक्ष्मीपूजा परेको थियो । लक्ष्मीपूजाका दिन जन्मेकाले उनको नाम लक्ष्मीप्रसाद राखिएको हो । माथिको चित्र तिनै महाकवि देवकोटाको हो ।

देवकोटाले सानैदेखि कविता लेख्न थालेका थिए । दस वर्षकै उमेरमा उनले ‘ईश्वर’ शीर्षकमा एउटा कविता लेखेका थिए । यो कविता सुनेर गुरुहरूले उनको खुबै प्रशंसा गरे । यसबाट उत्साहित भएर उनले अरू पनि धेरै कविता लेखे । उनी नेपालका सबैभन्दा ठुला कवि पनि बने ।

‘मुनामदन’ सबैले मन पराएको किताब हो । यसका कविता गीत जस्तै गाउन सकिने छन् । यसमा देवकोटाले “मानिस ठुलो दिलले हुन्छ, जातले हुँदैन ।” भनेका छन् । उनलाई मुनामदन किताब मन

पथ्यो । मर्ने बेलामा उनले “मेरा अरू किताब जलाइदिए पनि हुन्छ तर मुनामदन चाहिँ नजलाइदिनू” भनेका थिए । यो किताब धेरैले पढ्छन् ।

यस किताबमा भनिएको छ :

हातका मैला सुनका थैला के गर्नु धनले
साग र सिस्नु खाएको बेस आनन्दी मनले ।

देवकोटा सधैं कविता लेखिरहन्थे । उनी काममा विश्वास गर्थे । उनी धनी गरिब सबैलाई समान ठान्थे । गरिब मानिसलाई देख्दा उनको मनमा दया जागेर आउँथ्यो । त्यस्ता मानिसलाई उनी आफूसँग भएका चिज दिएर सहयोग गर्थे । उनी अत्यन्त उदार थिए । उनी आफ्नो तलबसमेत अरूलाई बाँड्थे । उनका कवितामा दुःखीलाई सहयोग गर्नुपर्छ भन्ने भाव पाइन्छ ।

कविताबाहेक उनले निबन्ध पनि लेखेका छन् । उनका निबन्ध पनि कविता जस्तै राम्रा छन् । देवकोटाले नेपाली भाषामा थुप्रै किताब लेखेर हामीलाई गुन लगाएका छन् ।

धेरै राम्रा कविता र निबन्ध लेख्ने देवकोटा अहिले हामीसँग छैनन् । वि.सं. २०१६ मा उनको मृत्यु भयो । उनी मरेर गए पनि हामी उनलाई सम्झिरहन्छौं । हाम्रा लागि उनी बिसन नसकिने महाकवि हुन् ।

१. तलका शब्दहरू शुद्धसँग पढ :

साहित्य	लक्ष्मीपूजा	शीर्षक	सम्पत्ति
उत्साहित	विश्वास	निबन्ध	काठमाडौँ

२. तलका शब्दहरूको अर्थ बुझेर पढ :

(क) कविता : लयमा गाउन वा पढ्न मिल्ने रचना

(ख) निबन्ध : भाव व्यक्त भएको गद्द रचना

३. तलका अर्थसँग मिल्ने शब्द पाठबाट खोजेर लेख :

अर्थ	शब्द
(क) ठुला कवि	
(ख) गुणगान	
(ग) धन, पैसा	
(घ) खुट्टा, गोडा	
(ङ) मन	
(च) बराबर	
(छ) प्रोत्साहित	
(ज) उदार	
(झ) तलब	
(ञ) भाव	

४. तलका शब्द शुद्ध पारी लेख :

थुप्पै	सुनदर	पइसा	ईस्वर	राम्रो
--------	-------	------	-------	--------

५. तलका प्रश्नको उत्तर देऊ :

- (क) नेपाली साहित्यका महाकवि को हुन् ?
- (ख) देवकोटाका बाबु र आमाको नाम के के हो ?
- (ग) मानिस केले ठुलो हुन्छ ?
- (घ) देवकोटाले आफूले पाएको तलब के गर्थे ?
- (ङ) देवकोटाले के के लेखेका छन् ?
- (च) देवकोटाले सबैभन्दा बढी मन पराएको किताब कुन हो ?
- (छ) देवकोटाको जन्म कहिले भयो ?
- (ज) हामी देवकोटालाई किन सम्झिन्छौं ?

६. तलका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर:

जात	कवि	कविता	सम्पत्ति
आनन्द	विश्वास	तलब	गुन

७. राम्रा अक्षर पारी सार :

देवकोटा सधैं कविता लेखिरहन्थे । उनी काम गर्नुपर्छ भन्ने कुरामा विश्वास गर्थे । उनी धनी गरिब सबैलाई समान ठान्थे । गरिब मानिसलाई देख्दा उनको मनमा दया जागृत्यो ।

८. किन धनी मानिस पनि सुखी हुँदैन, छलफल गर ।

(अरुण र सरला कक्षा ३ मा पढ्छन् । उनीहरू सपनाको कुरा गर्दै विद्यालयबाट फर्कदै छन् ।)

अरुण : सरला, एउटा अचम्मको कुरा सुन्छ्यौ ?

सरला : कस्तो ! अचम्मको कुरा, भन न ?

अरुण : मैले सपनामा देखेको कुरा ! हिजो सपनामा म जात्रा हेर्न गएको थिएँ । मैले त्यहाँ अचम्मको कुरा देखेँ ।

सरला : तिमी त खालि अचम्मको कुरा मात्र भन्छौ । के देख्यौ, भन न ।

अरुण : साँच्चिकै, भन्डै हामी जत्रा कमिला !

सरला : हामीले जस्तै गरी बोल्ने र हिँड्ने कमिला ?

अरुण : हो त नि । ती कमिलाले लुगा पनि लगाएका थिए ।
उनीहरू पनि जात्रा हेर्न आएका रहेछन् ।

सरला : आमै ! कस्तो अचम्म !

अरुण : दुवैले कमिज र सुरुवाल लगाएका थिए । एउटाले
टोपी लगाएको थियो, अर्काले थिएन ।

सरला : दुवै कमिला उस्तैउस्तै थिए ?

अरुण : अनुहार उस्तै थियो । लुगा पनि उस्तै लगाएका
थिए, तर . . .

सरला : के तर ?

अरुण : एउटाको लुगाभरि गोबर नै गोबर लतपतिएको थियो ।
अर्काको लुगामा जताततै चिनी नै चिनी टाँसिएको थियो ।

सरला : कसरी एउटाको लुगामा चिनी टाँसियो र अर्काकोमा गोबर लतपतियो त ?

अरुण : एउटा कमिलो गोठमा बसेर पशु पालन गर्दो रहेछ, अर्को चाहिँ मिठाई पसलमा बसेर व्यापार गर्दो रहेछ ।

सरला : ती दुवै कमिलाको पहिलेदेखि नै चिनजान रहेछ त ?

अरुण : कहाँ हुनु ! जात्रामा दुवै एकअर्कालाई देखेर जिल्ल परिरहे का रहेछन् । जात्रा सकिएपछि दुवैले आआफ्नो परिचय दिए । एउटाको नाम गोबर कमिलो र अर्काको नाम चिनी कमिलो रहेछ ।

सरला : जात्रा सकिएपछि उनीहरू कहाँ गए नि ?

अरुण : चिनी कमिलाले गोबर कमिलालाई आफ्नो घरमा लिएर गयो । म पनि उनीहरूकै पछि पछि लागें ।

सरला : तिमीलाई उनीहरूले देखेनन् त ?

अरुण : किन नदेख्नु, तर उनीहरू आफ्नै कुरामा मस्त थिए ।

सरला : अनि ?

अरुण : दुवै कमिला मिठाई पकाइरहेको ठाउँमा पुगे । त्यहाँ मिठाईको बास्ना आइरहेको थियो । चिनी कमिलाले गोबर कमिलालाई सोध्यो, “यो केको बास्ना आएको हो; भन्न सक्छौ ?” गोबर कमिलाले भन्यो, “गोबरको जस्तो लाग्छ ।” यो सुनेर चिनी कमिलो जिल्ल पयो ।

सरला : उसले मिठाईको बास्ना भनेर थाहा पाएन त ?

अरुण : कहाँ थाहा पाउनु !

सरला : किन थाहा नपाएको त ?

अरुण : त्यो त थाहा भएन तर त्यतिखेरै चिनी कमिलाले गोबर कमिलालाई नियालेर हेर्‍यो । उसले गोबर कमिलाको नाकका प्वालमा गोबर टाँसिएको देख्यो । अनि उसलाई नुहाउन पठायो ।

सरला : नुहाएपछि उसले बास्ना थाहा पायो त ?

अरुण : नुहाएपछि गोबर कमिलो सफा भयो । नाकको प्वालमा टाँसिएको गोबर पनि गइहाल्यो । उसले मिठाईको बास्ना थाहा पायो अनि खुब रमायो ।

सरला : अनि के भयो ?

अरुण : दुबै कमिलाहरू गफ गर्दै थिए, यतिकैमा म बिउँभैँ ।

सरला : तिमीले त साँच्चै अचम्मको कुरा पो सुनायौ । यस्तो कुरा त मैले कहिल्यै सुनेकी थिइनँ । तिमीलाई धेरै धेरै धन्यवाद ! ल जाऊँ है ! घर पनि आइपुग्यो ।

अरुण : मेरो पनि आइपुग्न लाग्यो । तिमीलाई पनि धन्यवाद ।

अभ्यास

१. तलका शब्दहरू शुद्धसँग उच्चारण गर :

अचम्म	जात्रा	साँच्चै	प्वाल	धन्यवाद
-------	--------	---------	-------	---------

२. अरुण र सरला बनी माथिको संवाद पालैपालो पढेर सुनाऊ ।

३. तलका अर्थसँग मिल्ने शब्द पाठबाट खोजेर लेख :

अर्थ

शब्द

(क) मिठो स्वादको रोट्टी

.....

(ख) चिनारी

.....

(घ) गडेर हेर्नु

.....

(ङ) खुसी हुनु

.....

४. तलका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर :

मिठाई	चिनी	बास्ना	धन्यवाद	गोबर	जात्रा
-------	------	--------	---------	------	--------

५. मिलाएर शब्द बनाऊ :

लारस	लामिक	ठाईमि	लप्वा	गालु	उएटा
------	-------	-------	-------	------	------

६. तलका प्रश्नको उत्तर देऊ :

(क) अरुणले जात्रामा के देख्यो ?

(ख) कमिलाहरू कस्ता थिए ?

(ग) कमिलाहरूको नाम के के थियो ?

(घ) जात्रा सकिएपछि कमिलाहरू कहाँ गए ?

(ङ) गोबर कमिलाले किन मिठाईको बास्ना थाहा पाएन ?

७. उदाहरणमा दिए जस्तै गरी दुई वाक्यलाई जोडेर एउटा वाक्य बनाऊ :

उदाहरण :

राम आउँछ । राम पढ्न थाल्छ ।

राम आउँछ अनि पढ्न थाल्छ ।

(क) ऊ गीत गाउँछ । ऊ नाच्न थाल्छ ।

(ख) बा बजार जानुहुन्छ । बा लुगा किन्नुहुन्छ ।

(ग) आमा बगैँचामा जानुहुन्छ । आमा बिरुवा रोप्नुहुन्छ ।

(घ) दिदी विद्यालय जानुहुन्छ । दिदी पढाउनुहुन्छ ।

(ङ) भाइ नुहाउँछ । बहिनी नुहाउँछे ।

८. तलको सूचना पढ र सोधिएका प्रश्नको उत्तर देऊ :

फागुनदेखि वैशाखसम्मको अवधि हावाहुरी आउने समय हो । यस समयमा आगो बाल्दा सुरक्षित ठाउँमा मात्र बाल्नुपर्छ । सलाई, लाइटर, मटितेल आदि वस्तु केटाकेटीले भेट्ने ठाउँमा नराख्नुहोस् । जथाभावी आगो बाल्दा हुने दुर्घटनाबारे केटाकेटीलाई सम्झाउनुहोस् ।

नेपाल सरकार
सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय
सूचना विभाग

(क) कुन समयमा बढी हावाहुरी चल्छ ?

(ख) आगो कस्तो ठाउँमा बाल्नुपर्छ ?

(ग) केटाकेटीले भेट्ने ठाउँमा के के राख्नु हुँदैन ?

(घ) यो सूचना दिने अड्डा कुन हो ?

९. हर्कमानका बारेमा दिइएका तलका कुरा पढ र तिमी पनि आफ्नो बारेमा लेख :

मेरो नाम हर्कमान हो । मेरो घर दोलखामा छ । म तिनकक्षामा पढ्छु । मेरो बा हिमाल चढ्नुहुन्छ । मेरी आमा पसल चलाउनुहुन्छ । मेरी एउटी बहिनी छे । ऊ कक्षा १ मा पढ्छे ।

कति राम्रो छाया कति राम्रो घाम
चउरमा खेल्छन् दुवै एकै ठाम
खोलावारिबाट खोलापारि तर्छन्
डाँडा वारिपारि लुकामारी गर्छन्

माधव घिमिरे

जसै घाम बस्छ नरमाइलो मानी
उडी आउँछे छाया शीतल पङ्ख तानी
जसै छाया बस्छे बिनु कोरीबाटी
अनि आउँछ घाम कालो मेघ काटी

घामछाया मिली फूलमा रङ्ग भर्छन्
आफ्नो सिप हेरी आफैं दङ्ग पर्छन्
आकाशको चेलो धरतीकी चेली
सधैं बालापन सधैं हाँसीखेली

अभ्यास

१. तलका शब्द शुद्धसँग पढेर सुनाऊ :

खेल्छन्	तर्छन्	गर्छन्	पङ्ख
बस्छे	कोरीबाटी	दङ्ग	बालापन

२. माथिको कविता लय हालेर गाऊ ।

३. शब्द र अर्थको जोडा मिलाऊ :

शब्द

अर्थ

(क) ठाम

पखेटा

(ख) लुकामारी

लुक्ने र भेट्दाउने खेल

(ग) पङ्ख

बालबालिकाको स्वभाव

(घ) बिनु

ठाउँ

(ङ) मेघ

छात्र

(च) चेलो

छात्रा

(छ) चेली

बिना, बाहेक

(ज) बालापन

बादल

४. तल दिए जस्तै खालका अरू शब्द लेख :

भर्छन्, पर्छन्, , ,

मानी, तानी, , ,

घाम, काम, , ,

माला, गाला, , ,

५. तलका प्रश्नहरूको उत्तर देऊ :

(क) चउरमा के के खेल्छन् ?

(ख) घाम र छाया कहाँ लुकामारी गर्छन् ?

(ग) छाया कसरी हराउँछ ?

(घ) आकाशको चेलो र धरतीकी चेली भनेका के के हुन् ?

६. तलका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर :

आफ्नो	आफ्ना	राम्रो	राम्रा
सानो	साना	मेरो	मेरा

७. तलका शब्दहरू क्रममा मिलाई वाक्य बनाऊ :

उदाहरण :

खेल्छन् साथीहरू चउरमा ।
साथीहरू चउरमा खेल्छन् ।

(क)	घाम	छाया	र	खेल्छन्	लुकामारी	।
(ख)	गीता	जान्छे	सधैं	धारामा	।	
(ग)	तपाईँ	गाउनुहुन्छ	।	सधैं	गीत	
(घ)	तँ	रुन्छस्		किन	?	
(ङ)	देखाऊ	लेखिसकेपछि		मलाई	।	

८. उदाहरणमा दिए जस्तै गरी वाक्य बनाऊ :

उदाहरण :

न घाम लाग्यो, न पानी पच्यो ।
घाम पनि लागेन, पानी पनि परेन ।

- (क) न तिमी आयौ, न राम आयो ।
(ख) न भोक लाग्यो, न तिर्खा लाग्यो ।
(ग) न राम फर्क्यो, न सीता आई ।
(घ) न बादल लाग्यो, न पानी पच्यो ।
(ङ) न भात पाक्यो, न दाल पाक्यो ।

९. तिमीले जानेको गीत वा कविता लेखेर कक्षामा सुनाऊ ।

उहिलेको कुरा हो ।
नदीको छेउमा एउटा
ठुलो रुख
थियो । रुखमा बाँदर
बस्थ्यो । नदीमा
एउटा गोही पनि
बस्थ्यो । दिनभर
दुवै आहार खोज्न
निस्कन्थे । गोही
विभिन्न जीवजन्तुको
सिकार गर्थ्यो । बाँदर
जङ्गलभर डुलेर
फलफूल खान्थ्यो ।

एक दिन बाँदर एक
भुप्पो अङ्गुर लिई
फर्कियो । ऊ रुखमा
बसेर अङ्गुर खान

थाल्यो । अङ्गुरका केही दाना तल खसे । गोहीले खसेको अङ्गुर
टिपेर खायो । उसलाई अङ्गुर असाध्यै मिठो लाग्यो ।

“अभै अङ्गुर खान पाए हुन्थ्यो ।” उसले मनमनै विचार गर्‍यो ।

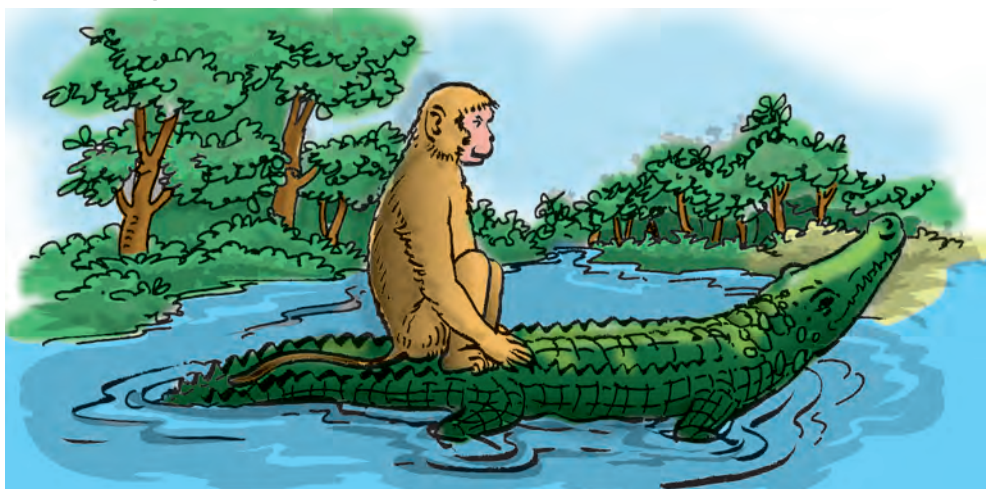
एकछिनपछि उसले भन्यो, “बाँदर भाइ ! अङ्गुर त मिठो रहेछ । मलाई अभै अलिकति देऊ न !”

“लौ खाऊ !” बाँदरले आठ दस दाना अङ्गुर खसाल्यो ।

अब बाँदरले आफूले ल्याएका केही फलफूल गोहीलाई पनि दिन थाल्यो । उनीहरू नजिकका साथी बनेर बस्न थाले । यसरी नै उनीहरूका धेरै दिन बिते ।

एक दिन गोहीले मनमनै सोच्यो, “यो बाँदर मिठा मिठा फल खान्छ । यसको मुटु कलेजो त भन् कति मिठो होला । यसलाई खान पाए त अभै कति मज्जा हुन्थ्यो !” उसको मुख रसायो । गोहीले बाँदरलाई खाने विचार गर्‍यो ।

भोलिपल्ट गोहीले भन्यो, “बाँदर भाइ ! आज तिमी र म यस नदीको पारिपट्टि घुम्न जाऔँ । त्यतातिर कस्तो रमाइलो ठाउँ छ !”

बाँदरलाई पनि घुम्न मन लागेको थियो । उसले गोहीको कुरा मान्यो । गोहीले पिठिउँमा राखेर गोहीले बाँदरलाई नदीको बिचसम्म लग्यो ।

बाँदर पनि रमाउँदै थियो । गोहीले च्याप्प समात्यो र भन्यो, “मैले तँलाई यहाँ घुमाउन ल्याएको होइन ! अब त म तेरो मुटु र कलेजो खँन्छु ।”

बाँदर अलिकति पनि आत्तिएन । उसले चलाखीसाथ भन्यो, “हुन त हुन्थ्यो नि गोही दाइ ! तर के गर्नु, मैले मुटु कलेजो रुखमै झुन्ड्याको छ । अब मलाई खाएर के गछौं ? मेरो मुटु र कलेजो खाने भए उहाँ फर्क । नत्र मलाई खाने इच्छा त्याग ।

“त्यसो भए छिटो जाऔं !” गोहीले बाँदरलाई पहिलेकै ठाउँमा पुर्‍यायो ।

बाँदर हतार हतार रुखमा चढ्यो र भन्यो, “खालास् मुटु र कलेजो ! यसरी धोका दिइस् भने तेरा कोही साथी हुँदैनन्, बुझिस् !”

चलाख बाँदरले गोहीलाई जिल्यायो ।

अभ्यास

१. तलका शब्दहरू शुद्धसँग पढ र कापीमा लेख :

जङ्गल

भुप्पो

च्याप्प

मूर्ख

भुन्ड्याउनु

जिल्याउनु

२. तलका शब्द र अर्थको जोडा मिलाऊ :

शब्द

अर्थ

(क) मुख रसाउनु

अतालिन

(ख) आहार

बेइमानी गर्न

(ग) आत्तिनु

मुखमा पानी आउनु

(घ) धोका दिनु

खानेकुरा, भोजन

३. तलका शब्द शुद्ध पारी सार :

गोई

साथि

पिठिऊँ

खान्थियौ

हुदैन्

४. तलका प्रश्नको जवाफ देऊ :

(क) बाँदर र गोही कहाँ बस्थे ?

(ख) गोहीले कोसँग अङ्गुर माग्यो ?

(ग) गोहीले पिठिउँमा बोकेर बाँदरलाई कता लग्यो ?

(घ) बाँदरको मुटु र कलेजो खान गोही किन तमिस्यो ?

(ङ) बाँदरले गोहीलाई कसरी जिल्यायो ?

(च) यो कथा पढेर तिमीले के बुझ्यौ ?

५. तलको तालिकाबाट मिल्ने वाक्य बनाई लेख :

तिमी	खाजा	खान्छन् ।
म		खान्छ ।
तपाईँ		खान्छौँ ।
हामी		खान्छौ ।
ऊ		खानुहुन्छ ।
उनीहरू		खान्छु ।

६. तलका खाली ठाउँमा बाकसबाट मिल्ने शब्द राखी कथा बनाऊ र सार :

जाडो	कोट	बाँदर
लट्ठी	मानिस	केटाकेटी
		लुगा

एउटा थियो । त्यसलाई भयो ।

त्यसले एउटा घरमा सुकाएको देख्यो । त्यसले

सुकाएको एउटा चोऱ्यो र लगायो । त्यसले

एउटा टेक्यो । त्यो जस्तै

हिँड्न थाल्यो । उसलाई देखेर हाँस्न थाले ।

७. रेडियोमा सुनेको, टेलिभिजनमा हेरेको वा कहीं पढेको कुनै कथा कक्षामा सुनाऊ ।

८. तलका अक्षर र मात्रा मिलाएर हुनेसम्म धेरै शब्द बनाऊ :

क	ग	त	ल	ा	ि	ी	ु	ो
---	---	---	---	---	---	---	---	---

९. तलको पोस्टर पढ र सोधिएका प्रश्नको उत्तर देऊ :

(क) किन दिनहुँ दाँत माइनुपर्छ ?

(ख) चर्पी फोहोर भए के हुन्छ ?

(ग) फोहोर कहाँ फाल्नुपर्छ ?

(घ) सरसफाइमा ध्यान नदिए के हुन्छ ?

सगरमाथा संसारको सबैभन्दा अग्लो हिमाल हो । यो सोलुखुम्बु जिल्लामा पर्छ । यसै हिमालबाट सगरमाथा अञ्चलको नाम पनि रहेको छ । सगरमाथा ८,८४८ मिटर अग्लो छ । यसका वरिपरि अरू पनि अग्ला अग्ला हिमाल छन् ।

सगरमाथा हाम्रो देशको गौरव हो । यसलाई माउन्ट एभरेस्ट पनि भनिन्छ । विदेशीहरू नेपाललाई माउन्ट एभरेस्टको देश भनेर चिन्छन् । उनीहरू सगरमाथा हेर्न र आरोहण गर्न आउँछन् । सगरमाथा आरोहण गर्नु कठिन कार्य हो । सबैभन्दा पहिला सगरमाथा आरोहण गर्ने व्यक्ति तेन्जिङ नोर्गे र एडमन्ड हिलारी हुन् । हिजोआज भने सगरमाथा चढ्नेको सङ्ख्या धेरै पुगिसकेको छ ।

सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्जको नाम पनि यही हिमालको नामबाट रहेको हो । सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्ज विश्व सम्पदा सूचीमा परेको छ । यो निकुञ्ज नेपालको मात्र नभएर विश्वकै अमूल्य सम्पत्ति मानिन्छ । यस राष्ट्रिय निकुञ्जमा दुर्लभ वनस्पति र प्राणी पाइन्छन् । यहाँ गोब्रे सल्लो, ठिँगुरे सल्लो, धुपी सल्लो, भोजपत्र आदि बोटबिरुवा पाइन्छन् । चैत वैशाखमा गुराँस फुलेर राष्ट्रिय निकुञ्जका वनपाखा सबै रातै हुन्छन् ।

सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्जमा कस्तूरी मृग, हिमाली भालु, हिम चितुवा, घोरल, थार, भारल, हिमब्बाँसो जस्ता वन्यजन्तु पाइन्छन् । यहाँ डाँफे र हिम कुखुरा पनि पाइन्छन् ।

सगरमाथाको तल्लो भागमा केही बस्तीहरू छन् । यहाँका प्रमुख बस्तीमा नाम्चे बजार एक हो । नाम्चे बजारमा केही सरकारी अड्डा र होटलहरू छन् । खुमजुङ, खुँडे, दिङबोचे, पाङबोचे आदि गाउँ पनि छन् ।

यी ठाउँमा शेर्पाहरू बस्छन् । शेर्पाहरू हिमाल चढ्न खप्पिस हुन्छन् । यिनीहरू पाहुनालाई आदर गर्छन् । शेर्पाहरू ल्होसार जस्ता पर्व रमाइलो गरी मनाउँछन् । शेर्पाका रमाइला पर्वमा विदेशी पनि रमाउँछन् । यसरी सगरमाथा क्षेत्रका धेरै कुराले विदेशी पर्यटकको मन लोभ्याएको छ ।

१. पढेर सुनाऊ :

सोलुखुम्बु, अञ्चल, राष्ट्रिय, निकुञ्ज, माउन्ट एभरेस्ट, व्यक्ति, विश्व, संरक्षण, प्राणी, वनस्पति, कस्तूरी मृग, हिमब्बाँसो, ल्होसार, जिल्ला

२. शब्द र अर्थको जोडा मिलाऊ :

(क) गौरव	सम्पत्ति
(ख) सम्पदा	पाउन कठिन
(ग) आरोहण	जीवजन्तु
(घ) निकुञ्ज	सिपालु
(ङ) दुर्लभ	चढ्ने काम
(च) वनस्पति	चाडबाड
(छ) प्राणी	प्राणी र वन जोगाउन राखिएको ठाउँ
(ज) बस्ती	मान
(झ) खप्पिस	बोटबिरुवा
(ञ) पर्व	बसोबास, गाउँ

३. दिइएका शब्द मिल्ने गरी राखेर तलका वाक्य कापीमा सार :

राष्ट्रिय

लोभी

विदेशी

अमूल्य

सरकारी

(क) डाँफे हाम्रो..... चरो हो ।

(ख) हिमाल र वनपाखा हाम्रा..... सम्पत्ति हुन् ।

(ग) नेपाल घुम्न धेरै..... आउँछन् ।

(घ) हाम्रो गाउँमा पनि..... अड्डा छन् ।

(ङ) मानिसले अरूलाई केही दिँदैनन् ।

४. तलका प्रश्नको उत्तर देऊ :

(क) संसारको सबैभन्दा अग्लो हिमालको नाम के हो ?

(ख) निकुञ्ज भनेको के हो ?

(ग) सगरमाथाको फेदीका बस्तीहरूको नाम के के हो ?

(घ) चैत वैशाखमा सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्ज कस्तो देखिन्छ ?

(ङ) सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्जलाई किन विश्वकै सम्पत्ति हो ?

(च) सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्जमा पाइने दुर्लभ वनस्पति र प्राणीहरूका नाम लेख ।

५. शुद्ध पारेर कापीमा सार :

सेरपा

लोखके

पयर्टक

अगलो

सललो

डाफे

गुरासँ

अडा

६. शिक्षकले भनेको सुनेर लेख :

शिक्षक साथी ! यस श्रुतिलेखनका लागि तल दिए जस्ता शब्दहरू सुनाएर विद्यार्थीलाई संयुक्त अक्षर भएका शब्दहरूको श्रुतिलेखनको अभ्यास गराउनुहोस् :

पर्व, खप्पिस, अमूल्य, प्राणी, जन्तु, बस्ती, लोभ्याउनु आदि ।

७. तलको चित्र हेर र त्यहाँ भएका कुरा भन :

८. शब्दको अन्तको अक्षरबाट बन्ने दस ओटासम्म शब्द लेख शिक्षकलाई देखाऊ ।

उदाहरण :

पहाड

डमरु

रुमाल

लहरो

.....

९. तलको छोटो कथा पढेर सोधिएका प्रश्नमा छलफल गर :

पूर्णबहादुर नाम भएको एउटा
किसान थियो । उसको छोराको
नाम कर्णबहादुर थियो ।

पूर्णबहादुरले घर नजिकै सुन्तलाको
एउटा बिरुवा रोपेको थियो ।

पूर्णबहादुर दिनदिनै सुन्तलाको
बिरुवामा पानी हाल्थ्यो । सुन्तलाको बिरुवा भने हरियो
नभएर पहेँलो हुँदै गयो ।

पूर्णबहादुरले छोरालाई भन्यो, “यो बिरुवा सदैँन क्यारे ।”

कर्णबहादुरले भन्यो, “हो बुबा, यो बिरुवा सदैँन । यसले
जरा हालेकै छैन ।”

पूर्णबहादुरले सोध्यो, “जरा हालेको छैन भन्ने कसरी थाहा पाइस् ?”

कर्णबहादुरले भन्यो, “म दिनदिनै उखेलेर यसको जरा हेर्छु
अनि फेरि रोपिदिन्छु ।”

(क) बिरुवा सर्नु भनेको के हो ?

(ख) सुन्तलाको बिरुवा नसर्नुको कारण पूर्णबहादुरले कसरी
थाहा पायो ?

१०. पाठमा दिएको चित्रलाई पाँच वाक्यमा वर्णन गर ।

पाठ

९६

सानु छ है सानु

कृष्णप्रसाद पराजुली

सानु छ है सानु
नयाँ घरको छानु
आफ्नो घर छाडेर
अन्त कहाँ जानु ?

छरी दानु दानु
पारी पाथीमानु
चलाई आफ्नै पाखुरी
मिठो लाग्छ खानु

हिमाल होइन चुली
नाकमा लाउने फुली
चुप लागी के बस्नु
अरू ठाउँ भुली !

गाउँछु आज खुसीमा
दुई चरण खुली
काममा लाग्ने मान्छेलाई
गर्दै जान्छु ठुली !

अभ्यास

१. तलका शब्द शुद्धसँग पढेर सुनाऊ :

अन्त

पाथी

हिमाल

चरण

ठुलि

२. माथिको कविता लय हालेर गाऊ ।

३. तलका अर्थसँग मेल खाने शब्द पाठबाट खोजेर लेख :

अर्थ

शब्द

(क) अन्यत्र

.....

(ख) आठ माना नाप्ने भाँडो

.....

(ग) दस मुठी नाप्ने भाँडो

.....

(घ) हिउँचुली

.....

(ङ) गीतको पङ्क्ति

.....

(च) बालबोलीमा ढोगलाई जनाउने शब्द

.....

४. छुटेका पङ्क्ति पूरा गर :

सानु छ है सानु

..... छानु

आफ्नो

..... जानु ?

५. तलका प्रश्नको उत्तर देऊ :

(क) नयाँ घरको छानु कत्रो छ ?

(ख) दानु छर्नु भनेको के हो ?

(ग) पाखुरी चलाएर खानु भनेको के हो ?

(घ) नाकमा लाउने गहनालाई के भनिन्छ ?

(ङ) आफ्नो काम राम्रोसँग गर्ने मान्छेलाई के गर्नुपर्छ ?

६. तलका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर :

छानु

पाखुरी

फुली

ठुली

७. तलका शब्द पढ र विचार गर :

सानु - सानो

छानु - छानो

दानु - दानो

मानु - मानो

८. पछाडि 'ली' भएका शब्दहरू पाठबाट खोजेर लेख :

(क)..... (ख)..... (ग).....

(घ)..... (ङ).....

९. तिम्रो घरको चित्र बनाऊ र त्यसको वर्णन गर ।

कुनै गाउँमा एउटा किसान थियो । उसको नाम वीरमान थियो । वीरमानको आफ्नै वन थियो । वनबाट वीरमानलाई धेरै कुराको फाइदा भएको थियो । आफ्नै वनको घाँसपात खुवाएर उसले गाई, भैँसी र बाख्रा पालेको थियो । घरमा दुध, दहीको खाँचो थिएन । दुध, घिउ र खसीबोका बेचेर उसले राम्रै आम्दानी गरेको थियो ।

गाईवस्तुको मलले खेतबारीमा उत्पादन राम्रै हुन्थ्यो । वीरमानलाई काठ दाउराको खाँचो थिएन । वीरमानको घरवरिपरिको वातावरण पनि स्वच्छ र रमाइलो नै थियो । यस किसिमले वीरमानको घरमा कुनै कुराको अभाव थिएन ।

एक दिन कृष्णबहादुरले वीरमानलाई वनका रुख बेच्न उक्सायो । वीरमानले कृष्णबहादुरको कुरो मान्यो । उसले वनका रुख काटेर बेच्न थाल्यो । केही दिनमै वीरमानको हरियो वन नाङ्गो भयो ।

वर्षायाममा पानी पयो र वीरमानको घरछेउमा ठुलो पहिरो गयो । पहिरोले वस्तुभाउसहितको गोठ र खेतबारीसमेत बगायो । वीरमानको घरै पनि पहिरोमा पर्ला जस्तो भयो । वीरमानलाई दुःखै दुःखले सतायो । दुःखमा वीरमान धेरै दिन पिरोलियो ।

धेरै दिनको दुःखपछि वीरमानलाई आफूले गरेको गल्ती थाहा भयो । वन फँडानीका कारण आफूलाई यस्तो विपत्ति आएको उसले महसुस गर्‍यो । उसले पहिरो गएको ठाउँमा फेरि बिरुवा रोप्न सुरु गर्‍यो । वीरमानले बिरुवामा पानी र मल हाल्यो । बिरुवा पनि हुर्कंदै गए ।

पाखो जमिन हरियो देखिन थाल्यो । भूक्षय रोकिंदै गयो । पहिराको डर भएन । घाँस पलाउन थालेपछि वीरमानले फेरि बाख्रापाठा पाल्न थाल्यो । बाख्रापाठाबाट भएको आम्दानीले गाई किनेर पाल्यो । त्यसपछि भैंसी किन्यो । वीरमानको गोठ फेरि भरियो । बाली पहिले जस्तै लहलह हुन थाल्यो । नौ दस वर्षमै वीरमानका दिन फेरि फर्किए ।

अभ्यास

१. तलका शब्द शुद्धसँग पढेर सुनाऊ :

कृषि, कृष्ण, उत्पादन, उक्सायो, खाँचो, फँडानी, चराचुरुङ्गी,
नाङ्गो, अवस्था, वर्षा, स्वच्छ

२. फरक बुझ :

तिन - टिन

पाटो - पातो

थोक - ठोक

धोका - ढोका

तोक्नु - टोक्नु

३. शब्द र अर्थको जोडा मिलाऊ :

शब्द

घाँसपात

अभाव

विनाश

आपत

महसुस

हुर्काउनु

भूक्षय

अर्थ

खाँचो/कमी

घाँस, स्याउला आदि

दुःख

नाश, क्षति

बढाउनु

माटो बग्ने क्रिया

अनुभव

४. तलका शब्द राखेर वाक्य बनाऊ :

उत्पादन

कृषि

आम्दानी

उक्साउनु

फाँड्नु

५. समूहमा नमिल्ने शब्दमा घेरा लगाऊ :

(क) दुध, दही, घिउ, पानी

(ख) खसी, गाई, बाख्रो, बोको

(ग) जरा, माटो, पात, हाँगा

६. तलका प्रश्नको उत्तर देऊ :

(क) वीरमानले के के पालेको थियो ?

(ख) वीरमानको घर वरिपरिको वातावरण किन रमाइलो थियो ?

(ग) वीरमानले किन रुख काटेर बेच्यो ?

(घ) वीरमानले किन दुःख पायो ?

(ङ) वीरमान कसरी पहिलेजस्तै फेरि सुखी भयो ?

७. पाठका आधारमा तलका वाक्यलाई क्रम मिलाएर सार :

(क) वीरमानको हरियो वन नाङ्गो भयो ।

(ख) वस्तुभाउसहितको गोठ र खेतबारीसमेत बगायो ।

(ग) वीरमानको घरमा कुनै कुराको अभाव थिएन ।

(घ) धेरै दिनको दुःखपछि वीरमानलाई आफूले गरेको गल्ती थाहा भयो ।

८. तिमिले घरमा के के जनावर पालेका छौ, त्यसबाट हुने फाइदा बताऊ ।

९. ठिक चिह्न (।, ?) प्रयोग गरी तलका वाक्य सार :

(क) मेरो घरमा बा, आमा, दाजु र दिदी छन्

(ख) म तिन कक्षामा पढ्छु

(ग) तिम्रो घरमा को को छन्

(घ) तिमी कति कक्षामा पढ्छौ

१०. आफ्नो गाउँका बारेमा धनमायाले लेखेका कुरा पढ र तिमि पनि आफ्नो गाउँका बारेमा लेख ।

मेरो नाम धनमाया राई हो । मेरो घर पाँचधारेमा छ ।
पाँचधारे भोजपुर जिल्लामा पर्छ । यहाँ एकै ठाउँमा
पाँचओटा धारा छन् । यहाँ एउटा आधारभूत विद्यालय छ ।
यहाँ एउटा हुलाक पनि छ । यहाँ एकादशीका दिन हाट
लाग्छ ।

कुनै गाउँमा एउटा किसान बस्थ्यो । किसानका एक हल गोरु थिए । एउटा गोरु बलियो थियो । अर्को गोरु भने अलि दुब्लो र लोसे थियो । दुब्लो गोरु जोत्ने मेलामा थ्याच्च थ्याच्च बस्ने गर्थ्यो । यसले किसानलाई पिर परेको थियो ।

दुब्लो गोरुको चालाले किसानलाई दिक्क लाग्यो । ऊ खेतको आलीमा टुसुक्क बस्यो । उसले एक आम्बोरा पानी पनि कलकल खायो ।

किसानले एक जना बटुवा आफूतिर आइरहेको देख्यो । बटुवा ऊ भएतिरै आयो । किसान भने खिन्न भई टाउको समातेर बसेको थियो ।

बटुवाले सोध्यो, “ए, दाइ ! तपाईंलाई के भयो ?”

“हेर्नुहोस् न, एउटा गोरुले सारै दुःख दियो । अलिकति जोत्थो कि बसिहाल्छ । हैरान पाऱ्यो, खै के गर्ने ; कुनै उपाय छ कि ?” किसानले भन्यो ।

बटुवाले भन्यो, “त्यसो भए म तपाईंलाई एउटा उपाय सिकाइदिन्छु । पाखातिर गएर अलिकति कमेरो ल्याउनुहोस् । कमेरोलाई पानीमा घोल्नुहोस् । अनि त्यो कमेरो गोरुको जिउभरि दल्नुहोस् । त्यति गरेपछि तपाईंको गोरु कहिल्यै पनि बस्दैन ।”

किसानले भन्यो, “अहो ! खुब राम्रो उपाय सिकाइदिनुभयो ! अब म त्यसै गर्छु ।”

कमेरे पाखामा गएर किसानले कमेरो ल्यायो र गोरुको जिउमा दल्यो । कमेरो दलेपछि केही बेर गोरु बसेन । किसान खुब खुसी भयो । उसले भन्यो, “तपाईंले धेरै राम्रो उपाय सिकाउनुभयो । तपाईंलाई धेरै धन्यवाद । मेरो घर त्यो माथिको डाँडामा छ । घर मा जानुहोस् र दही मागेर खानुहोस् । म एकछिनपछि आउँछु । अनि दुःखसुखका कुराकानी गरौंला ।”

बटुवा पनि विस्तार विस्तार किसानको घरतिर लाग्यो ।

किसानको घरमा किसानकी पत्नी मात्र थिई । बटुवाले किसानकी पत्नीलाई भन्यो, “नमस्ते, भाउजू ! दाइले मेरो गोरु किन्नुभयो । घर गएर पैसा लिनुहोस् र दही पनि खाएर जानुहोस् भन्नुभएको छ । पाँच हजार रुपियाँ चाँडै दिनुहोस् ।” मलाई अलिक हतार पनि छ ।

किसानकी पत्नी विचारवान् थिइन् । उसले विचार गरिन्, “गोरु किनेको हो वा होइन हेर्नुपर्‍यो ।”

किसानकी पत्नीले खेततिर हेरिन् । उसले खेतमा जोत्दै गरेको सेतो गोरु देखिन् । तैपनि पतिलाई नसोधी कसरी पैसा दिऊँ भन्ने

उसलाई लाग्यो । ऊ कराई, “ए, भुन्टेका बा ! भुन्टेका बा !”

“किन बोलाएकी ए ! भुन्टेकी आमा !” भुन्टेको बाले पनि तल खेतबाट नै करायो ।

“बटुवालाई तपाईंले पठाउनुभएको हो ।”

“हो, देऊ, देऊ । भिकेर देऊ ।”

पतिले देऊ भनेकाले पत्नीले पनि पहिले उसलाई दही खान दिई । त्यसपछि पाँच हजार रुपियाँ पनि दिई ।

बेलुका पति चाहिँ खेतबाट फर्क्यो ।

पत्नीले सोधिन्, “ए, भुन्टेका बा ! नयाँ गोरु कस्तो रहेछ हँ ? जोत्दाखेरि बस्यो कि बसेन ?”

“के भनेको ? कुन नयाँ गोरु ? कस्तो नयाँ गोरु ?”

पतिको कुरा सुनेर पत्नीलाई पनि अचम्म लाग्यो ।

उनले भनिन्, “अनि बटुवासँग गोरु किनेको होइन ?”

पतिले जवाफ दियो, “कहाँ गोरु किन्नु, बस्ने गोरुलाई कमेरो दलेको पो त ।”

पत्नी आत्तिई, “हत्तेरी !”

“किन ? के भयो ?”

“बटुवाले त पाँच हजार रुपियाँ लिएर गयो । तपाईंले उसको गोरु पाँच हजारमा किन्नुभएको भन्यो । मैले पनि खेतमा हेर्दा सेतो गोरु देखें । नयाँ गोरु किन्नुभएछ भन्ने लाग्यो ।”

“किन पाँच हजार रुपियाँ दिएकी त ?”

“बटुवालाई तपाईंले पठाएको हो भनेर मैले तपाईंलाई सोधें । तपाईंले पनि देऊ देऊ, भिकेर देऊ भन्नुभयो, मैले के गर्ने त !”

“मैले त दही दिन पो तिमीलाई ‘देऊ देऊ’ भनेको त । बटुवालाई पनि दही मागेर खानुहोस् भनेको थिएँ । के गर्ने, हरे शिव ! कस्तो छट्टु रहेछ !”

पत्नी रुन थालिन् ।

यसरी एउटा छट्टु बटुवाले तिनीहरूलाई भुक्त्यायो ।

अभ्यास

१. तलका शब्दहरूको अर्थ बुझेर पढ :

खुब = धेरै

दिक्क मान्नु = मनमा नरमाइलो लाग्नु

आली = पानी थुन्न खेतमा लगाइने डिल

आम्बोरा = पानी खाने एक प्रकारको भाँडो

बटुवा = बाटो हिँड्ने मानिस

उपाय	=	तरिका
पाखो	=	भिरालो जग्गा
कमेरो	=	लिपपोत गर्ने सेतो माटो
भुक्याउनु	=	ठगनु

२. ठिक बेठिक छुट्याएर ठिक चाहिँ कापीमा सार :

(क) किसानको एउटा गोरु लोसे थयो ।

किसानका दुवै गोरु लोसे थिए ।

(ख) बटुवाले माटो दल्ने उपाय सिकायो ।

बटुवाले कमेरो दल्ने उपाय सिकायो ।

(ग) किसानकी पत्नीले बटुवालाई दही दिइन् ।

किसानकी पत्नीले बटुवालाई मही दिइन् ।

(घ) किसानले पाँच हजार रुपियाँमा गोरु किन्यो ।

किसानले गोरु नै किनेको थिएन ।

३. मिल्दो शब्द छानी वाक्य पूरा गर :

दुब्लो	खुब	आली	रुपियाँ	उपाय
--------	-----	-----	---------	------

(क) एउटा गोरु बलियो र अर्को गोरु थियो ।

(ख) किसान मा टुसुक्क बस्यो ।

(ग) तिमी राम्रा छौ ।

(घ) तपाईं एउटा सिकाइदिनुहोस् ।

(ङ) उसले सय पायो ।

४. तलका प्रश्नको उत्तर देऊ :

(क) किसानलाई कुन कुराले पिर परेको थियो ?

(ख) बटुवालाई देखेर किसानले के विचार गर्‍यो ?

(ग) बटुवाले किसानलाई कस्तो उपाय सिकाइदियो ?

(घ) बटुवाले किसानकी पत्नीलाई के भन्यो ?

(ङ) किसानले आफ्नी पत्नीसँग बटुवालाई के दिनु भनेको हो ?

(च) छट्ठु बटुवाले कसरी भुक्‍यायो ?

५. कसले कसलाई भनेको हो, लेख :

(क) ए दाइ ! तपाईंलाई के भयो ?

(ख) मेरो एउटा गोरुले सारै दुःख दियो ।

(ग) पाखातिर गएर अलिकति कमेरो ल्याउनुहोस् ।

(घ) मेरो घर ऊ त्यो डाँडामा छ ।

(ङ) तपाईंका पतिले मेरो गोरु किन्नुभयो ।

(च) पाँच हजार रुपियाँ दिनुहोस् ।

(छ) नयाँ गोरु कस्तो छ हँ ?

(ज) के गर्ने, हरे शिव !

६. तलको तालिकाबाट वाक्यहरू बनाऊ :

किसानकी	पत्नीले	घर	
रामकी	छोरीले	गाई	हेरी ।
		सिनेमा	

७. ठिक र बेठिक छुट्याऊ र ठिक चाहिँ ठिक छ, कापीमा सार :

उदाहरण :

किसानकी पत्नी (ठिक)	किसानको पत्नी (बेठिक)
(क) भुन्टेकी आमा	भुन्टेको आमा
(ख) रामको बहिनी	रामकी बहिनी
(ग) उसकी भाइ	उसको भाइ
(घ) सीताको पनि	सीताकी पनि

८. तलका शब्द पढ र भाले बुझाउने र पोथी बुझाउने शब्द तालिकामा छुट्टाछुट्टै लेख :

दाजु, पत्नी, पति, भाउजू, कुखुरो, माइजू, कुखुरी, पाढी, काका, बाछ्छो, छोरो, बाछ्छी, बुहारी, काकी, पाठो, मामा

भाले बुझाउने	पोथी बुझाउने

९. कापीमा सारेर धर्का तानी जोडा मिलाऊ :

(क) टुसुक्क	उठ्नु
(ख) कलकल	टोक्नु
(ग) जुरुक्क	बस्नु
(घ) टपक्क	हेर्नु
(ङ) कुटुक्क	पानी खानु
(च) पुलुक्क	टिप्नु

१०. अभ्यास ९ का शब्दहरू तलका खाली ठाउँमा राखी वाक्य पूरा गर :

ऊ खेतको आलीमा बस्यो । उसले

पानी खायो । त्यसपछि ऊ उठेर गयो ।

उसले भुइँमा खसेको सुपारी टिप्यो । अनि

सुपारीलाई टोक्यो । सुपारी टोकिसकेपछि

मलाई हेर्‍यो ।